

بررسی روش‌های تأمین مالی دانشگاه‌های دولتی با رویکرد اقتصاد مقاومتی با استفاده از روش ANP (مطالعه موردی: دانشگاه‌های دولتی غرب کشور)

*غریبه اسماعیلی^۱، یونس اسماعیلی^۲، محمد اوشنی^۳

۱. استادیار دانشگاه ایلام، ایلام، ایران.

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد مؤسسه آموزش عالی باختر، ایلام، ایران.

۳. استادیار مؤسسه آموزش عالی باختر، ایلام، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۳/۲۷ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۴/۱۹

Investigating the Methods of Public Universities Financing with Resistance Economics Approach Using the ANP Method (Case Study: Public Universities in the West of Country)

*Gh. Esmailikia¹, Y. Esmaeli², M. Oshani³

1. Assistant Professor of Ilam University, Ilam, Iran.

2. M.A. Student of Bakhtar Higher Education, Ilam, Iran.

3. Assistant Professor of Bakhtar Higher Institution Education, Ilam, Iran.

Received: 2020/6/16

Accepted: 2020/7/9

Abstract

Subject and Purpose of the Article: With the onset of new public management, there is a major reform in the methods of universities financing across the countries of the world. These reforms vary between different economic and social conditions. In our country, a Resistance economy is an effective economic model that guarantees the country's progress under current sanctions. Accordingly, the purpose of the present study is to Investigating the methods of public universities financing with a resistance economy approach.

Research Method: Through the distribution of a researcher-made questionnaire in 2018, the viewpoints of public universities financial staff in the west of the country were collected. Then by using the ANP method, three main financing methods and their sub-criteria of each of them were examined in terms of coordination with the resistance economy approach.

Research Findings: The use of internal resources was the first priority of universities in financing with Resistance Economics approach, and sub-criteria, renting laboratory equipment, attracting international students and using sukuk-waqf were the most important in all three methods, respectively.

Conclusion, Originality and its Contribution to the Knowledge: The results of this study can be useful for public universities to planning for the optimal use of internal resources and Identify the potential ability to provide more services. It also highlights the Necessity of universities paying attention to capital and debt market capacity for innovative financing with a Resistance Economy approach.

Keywords: Financing methods, Resistance Economics, Analytical Network Process, Public Universities.

JEL Classification: G32, C88, C63

چکیده

موضوع و هدف مقاله: با آغاز مدیریت عمومی نوین تحولی اساسی در روش‌های تأمین مالی دانشگاه‌های کشورهای سراسر دنیا ایجاد شد، این تحولات در شرایط اقتصادی و اجتماعی مختلف، متفاوت است. در کشور ما اقتصاد مقاومتی، الگوی اقتصادی اثرگذاری است که در شرایط تحریم کنونی پیشرفت کشور را تضمین می‌کند. بر این اساس هدف پژوهش حاضر، بررسی روش‌های تأمین مالی دانشگاه‌های دولتی با رویکرد اقتصاد مقاومتی است.

روش پژوهش: با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی و از طریق توزیع پرسشنامه محقق‌ساخته در سال ۱۳۹۷، دیدگاه کارکنان مالی دانشگاه‌های دولتی غرب کشور گردآوری شد. سپس با به‌کارگیری روش ANP، سه روش اصلی تأمین مالی و زیرمعیارهای هر یک از آنها از نظر هماهنگی با رویکرد اقتصاد مقاومتی بررسی گردید.

یافته‌های پژوهش: استفاده از منابع داخلی، اولویت نخست دانشگاه‌ها جهت تأمین مالی با رویکرد اقتصاد مقاومتی است و زیرمعیارهای، اجاره تجهیزات آزمایشگاهی، جذب دانشجویان خارجی و استفاده از اوراق وقف به ترتیب در هر سه روش، حائز بالاترین اهمیت شدند.

نتیجه‌گیری، اصالت و افزوده آن به دانش: نتایج این پژوهش می‌تواند در دانشگاه‌های دولتی جهت برنامه‌ریزی برای استفاده بهینه از منابع داخلی و شناسایی توانایی بالقوه برای ارائه خدمات بیشتر سودمند باشد، همچنین لزوم توجه دانشگاه‌ها به ظرفیت بازار سرمایه و بدهی، جهت تأمین مالی نوآورانه با رویکرد اقتصاد مقاومتی را برجسته می‌سازد.

واژه‌های کلیدی: روش‌های تأمین مالی، اقتصاد مقاومتی، فرآیند تحلیل شبکه‌ای، دانشگاه‌های دولتی.

طبقه‌بندی موضوعی: G32, C88, C63

* Corresponding Author: Gh. Esmailikia

E-mail: Gh.esmailikia@ilam.ac.ir

* نویسنده مسئول: غریبه اسماعیلی کیا

مقدمه

مؤسسات آموزش عالی در سراسر دنیا با کاهش تأمین مالی از جانب دولت مواجه بوده‌اند (احمد و همکاران^۱، ۲۰۱۲). این در حالی است که دانشگاه‌ها، در توسعه جوامع نقشی کلیدی ایفا می‌کنند. دانشگاه‌ها عهده‌دار ایفای مسئولیت آموزش و پژوهش هستند که زیربنای توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه است، تأثیرگذاری آنان برای تغییر شیوه‌های فعلی جامعه به سمت توسعه پایدار بسیار حیاتی خواهد بود (اسماعیلی‌کیا و ملانظری، ۱۳۹۵). علاوه بر این، نقش آموزش عالی در توسعه اقتصاد دانش‌بنیان نیز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است (پانیگراهی^۲، ۲۰۱۹). کاهش تأمین مالی چالش‌هایی برای دانشگاه‌های دولتی جهت تأمین درآمدهای مورد نیاز آنها ایجاد نموده است. از این‌رو، دانشگاه‌ها باید درآمدهایی داشته باشند تا عملیات فعلی را پوشش داده و فعالیت‌های خود را گسترش دهند. هدف کسب درآمد، باید با برنامه‌ریزی‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت پشتیبانی شود. دانشگاه‌های دولتی باید برنامه‌ریزی استراتژیک جامع داشته باشند و صرفاً درآمدزایی موقت آنها مهم نیست (احمد و فارلی^۳، ۲۰۱۴).

مدیریت عمومی نوین اصطلاحی کلی است که برای طبقه‌بندی تحولات گسترده بخش عمومی که اواخر دهه ۱۹۷۰ در بسیاری از کشورهای عضو سازمان توسعه همکاری‌های اقتصادی معرفی شده است، به کار می‌رود (اسماعیلی‌کیا و علی‌بیگی، ۱۳۹۷). شاخصه تحولات مدیریت عمومی نوین، پذیرش مفاهیم و الگوهای مدیریت بخش خصوصی، معرفی شبه‌بازاری و قراردادی است (اسماعیلی‌کیا، ۱۳۹۸)، به تبع این تحولات در دهه گذشته استفاده از سازوکارهای نوآورانه تأمین مالی برای توسعه، یک روند نوظهور مورد استفاده در طیف وسیعی از زمینه‌های جهانی و داخلی بوده است (جوینیز^۴، ۲۰۱۹)، از آنجایی که سیستم تأمین مالی آموزش عالی در هر سطحی همیشه نیازمند مجموعه‌ای از سازوکارهای اثربخش برای ایجاد درآمد است (مگیوا^۵، ۲۰۱۸)، لذا استفاده از سازوکارهای نوآورانه تأمین مالی در این زمینه می‌تواند حائز اهمیت باشد.

در کشور ما، رسالت‌های عظیمی بر عهده دانشگاه‌هاست به گونه‌ای که انتظار می‌رود بیش از هر نهاد دیگری در تحول ساختارها و نهادهای اقتصادی و اجتماعی اثرگذار باشند و در

جهت توسعه و پیشرفت کشور عمل نمایند. بر این اساس، منافع اجتماعی حاصل از گسترش دانشگاه‌ها و مولد بودن آنها غیرقابل انکار است. در حال حاضر دانشگاه‌های دولتی در محیطی فعالیت می‌نمایند که از یک سو تأمین مالی آن از جانب دولت‌ها کاهش یافته و از سوی دیگر با توجه به استقلال این نهادها، سطح پاسخگویی بالاتری را نیاز دارند (اسماعیلی‌کیا و ملانظری، ۱۳۹۵).

معمولاً دانشگاه‌ها برای تأمین بودجه خود از منابع مختلفی، از جمله:

- ۱- بودجه دولتی،
- ۲- فروش خدمات آموزشی و پژوهشی،
- ۳- شهریه دانشجویی،
- ۴- کمک‌های مردمی (موقوفات) و
- ۵- کمک‌های خارجی استفاده می‌کنند (ربیعی و همکاران، ۱۳۹۶).

در ایران بخش اساسی منابع مالی آموزش عالی از محل بودجه عمومی دولت تأمین می‌شود (اسماعیلی‌کیا، ۱۳۹۴). اگر این منبع در یک دوره زمانی به هر دلیلی بسیار کاهش یابد، دانشگاه‌ها قادر به ادامه حیات نخواهند بود. لذا دانشگاه‌ها باید برای افزایش امنیت مالی خود در مواقع بحرانی جهت افزایش میزان درآمد از طریق راه‌هایی غیر از منابع دولتی تلاش کنند. در چند سال اخیر و با شدت یافتن تحریم‌های یک‌جانبه و غیرانسانی غرب خصوصاً آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران با هدف متوقف کردن برنامه‌های صلح‌آمیز هسته‌ای ایران، واژه جدید اقتصاد مقاومتی به ادبیات اقتصادی کشور اضافه و به فراخور حال و روز اقتصاد کشورمان مورد بحث قرار گرفته است (دهقانپور و همکاران، ۱۳۹۴).

اهمیت مسئله اقتصاد مقاومتی از آن جهت است که تدبیری هوشمندانه تلقی می‌شود که از سوی مقام معظم رهبری در برابر جنگ اقتصادی و همچنین جنگ نرم دشمن، پیشنهاد شده و مفهومی است که در پی مقاوم‌سازی، بحران‌زدایی و ترمیم ساختارها و نهادهای فرسوده و ناکارآمد موجود اقتصادی مطرح می‌شود (میلانی، ۱۳۹۴). در این راستا ضمن طرح و بیان مفهوم اقتصاد مقاومتی، بسیاری از بایدها و نبایدهای مورد نیاز اقتصاد کشور در شرایط کنونی توسط اندیشمندان مطرح شده و در عین حال بسیاری از مشکلات اقتصادی کشورمان مانند وابستگی به درآمدهای نفتی دیگر بار به چالش کشیده شده تا راهکارهای عملیاتی مورد کنکاش قرار گیرد. بر این اساس، در حال حاضر شرایط اقتصادی کشور ما به گونه‌ای است که بیش از پیش نیازمند تلاش و جدیت در تحقق اقتصادی مستقل از درآمدهای نفتی، متکی بر

1. Ahmad et al
2. Panigrahi
3. Ahmad & Farley
4. Joynes
5. Mgaiwa

یافتن روش‌های مناسب آن به یکی از دغدغه‌های اصلی سیاست‌گذاران آموزش عالی تبدیل شده (نادری و همکاران، ۱۳۹۲)، به‌طور خاص هیچ پژوهشی موضوع تأمین مالی دانشگاه‌ها با رویکرد اقتصاد مقاومتی را مورد توجه قرار نداده است. از سویی دیگر با وجود اینکه آیین‌نامه اقتصاد مقاومتی از سال ۱۳۹۱ به دانشگاه‌ها ابلاغ شده که در آن دانشگاه‌ها موظف شده‌اند فعالیت‌هایی با عنوان اقتصاد مقاومتی و مقابله با تحریم در حوزه‌های اداری و مالی، آموزشی، پژوهشی و فناوری، فرهنگی، اجتماعی، دانشجویی و تربیت بدنی انجام دهند، لیکن به نظر می‌رسد دانشگاه‌ها در عمل کارنامه ضعیفی در این حوزه داشته‌اند (باقری‌مجد و همکاران، ۱۳۹۵). لذا شکاف تحقیقاتی و کاربردی گسترده‌ای در این زمینه وجود دارد. بر این اساس پژوهش حاضر برای نخستین بار در حوزه نوشتارهای تخصصی تأمین مالی دانشگاه‌های دولتی، موضوع تأمین مالی دانشگاه‌های دولتی با رویکرد اقتصاد مقاومتی را بررسی می‌نماید. این پژوهش دو هدف اصلی را مدنظر قرار داده است، نخست شناسایی روش‌های تأمین مالی دانشگاه‌های دولتی با رویکرد اقتصاد مقاومتی و سپس ارزیابی و اولویت‌بندی روش‌های تأمین مالی مذکور. بر اساس آنچه که استدلال شد، سؤال اصلی تحقیق حاضر آن است که «شناسایی، ارزیابی و اولویت‌بندی روش‌های تأمین مالی دانشگاه‌های دولتی با توجه به رویکرد اقتصاد مقاومتی به چه شرحی می‌باشد؟»

مروری بر پیشینه

ریبئی و همکاران (۱۳۹۶)، در پژوهش خود با عنوان «بررسی الزامات تأمین و تنوع‌بخشی منابع مالی دانشگاه‌های دولتی» با استفاده از روش توصیفی-پیمایشی و تحلیل دیدگاه‌های صد و دوازده نفر از صاحب‌نظران آموزش عالی و دست‌اندرکاران دانشگاه‌های دولتی، نتایجی بدین شرح دست یافتند:

در سطح کلان، الزامات سیاست‌گذاری-راهبردی در رابطه با تأمین و تنوع‌بخشی منابع مالی دانشگاه‌های دولتی دارای بیشترین اهمیت و الزامات مالی-اقتصادی دارای کمترین اهمیت هستند. در سطح خرد نیز الزامات انگیزشی و الزامات ساختاری به ترتیب از بیشترین و کمترین اهمیت برخوردارند.

یارمحمدی و همکاران (۱۳۹۶) در مقاله «شناسایی و اولویت‌بندی معیارهای تأمین مالی مطلوب در بازار سرمایه اسلامی از منظر اقتصاد مقاومتی» با احصاء ۳۱ معیار مختلف بر اساس ادبیات موضوع و با توجه به مصاحبه‌های انجام شده با خبرگان و به‌کارگیری روش تاپسیس، معیارهای تأمین مالی مطلوب در بازار سرمایه اسلامی از منظر اقتصاد مقاومتی را

مزیت‌های نسبی داخلی و بومی متکی بر تکنولوژی‌های نو و صنایع دانش‌بنیان با ارزش‌افزوده بالاتر، کم‌هزینه، دارای برنامه‌ریزی منطقی در بودجه‌ریزی‌ها و هزینه‌کردها در کنار نظارت‌های دقیق و مستمر و غنابخش در حوزه سرمایه‌های اجتماعی و رفتاری آحاد جامعه در زمینه مصرف و معاش کلیه فعالیت‌های مالی و اقتصادی و بسیاری از مؤلفه‌های دیگر می‌باشد (بهاروندی، ۱۳۹۶). در خطر بودن منابع تأمین مالی سنتی، رشد هزینه‌ها و افزایش رقابت، چالش‌های عمده تأمین مالی در مؤسسات آموزشی ایران در شرایط جاری هستند (عبده‌تبریزی، ۱۳۹۷). بنابراین، نظام آموزش عالی مبتنی بر اقتصاد مقاومتی، نیازمند دانشگاه‌هایی است که از نظر ساختار سازمانی، سرمایه انسانی، فرآیندهای آموزشی و پژوهشی و غیره، زمینه‌ساز تحقق افراد تاب‌آور، پویا، مقید به آرمان‌های نظام اسلامی، متخصص و دانش‌بنیان است؛ تا بتوانند ضمن فراهم نمودن زمینه رشد و توسعه اقتصادی از به وجود آمدن بحران‌های اقتصادی در آینده جلوگیری کنند (دولتی و مطلبی، ۱۳۹۶).

با توجه به بندهای مختلف سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی مانند بند ۹ که به اصلاح و تقویت همه‌جانبه نظام مالی کشور با هدف پاسخگویی به نیازهای اقتصاد ملی، ایجاد ثبات در اقتصاد ملی و پیشگامی در تقویت بخش واقعی پرداخته و نیز در بندهای دیگر مانند بند ۱ که به تأمین شرایط و فعال‌سازی کلیه امکانات و منابع مالی و سرمایه‌های انسانی و علمی کشور اشاره دارد، تسری این مفاد به تأمین مالی دانشگاه‌های دولتی در راستای دستیابی به این اهداف ارزیابی می‌گردد. در این راستا در کشورمان، توجه به رویکرد تأمین مالی دانشگاه‌های دولتی باید به‌عنوان عامل توسعه بخشی از زیربنای لازم برای رسیدن به اهداف توسعه اقتصادی تلقی شود. بدون توجه به این عامل، کشور برای رسیدن به توسعه اقتصادی بهای سنگینی را خواهد پرداخت. توسعه اقتصادی به‌طور معمول پیامدهای مثبتی با خود به همراه می‌آورد که از جمله این پیامدها می‌توان به افزایش سطح زندگی افراد جامعه، ترویج نظارت بین‌المللی، ایجاد ارتباط اقتصادی میان کشورهای مختلف و افزایش ظرفیت تولیدی کشورهای که دارای برتری نسبی می‌باشند، اشاره کرد. همچنین به دلیل عدم مراجعه به مبانی علمی و دانش متعارف در حوزه اقتصاد مقاومتی در پژوهش‌ها و آثار منتشر شده، بدنه کارشناسی علمی کشور هیچ‌گونه احساس قربات با مباحث نداشته و نظام‌سازی مبتنی بر گفتمان اقتصاد مقاومتی و تأمین مالی در محافل علمی مورد توجه قرار نگرفته است.

از یک سو، علیرغم اینکه امروزه بحث تأمین مالی و

مالی دانشگاه‌ها دارد. علاوه بر این، دانشگاه‌ها از محل درآمدهای تحقیقاتی، شهریه‌های تحصیلی، موقوفات و هدایای اهدا شده، ارائه خدمات و سرمایه‌گذاری در امور اقتصادی تأمین مالی می‌کنند، در این میان، درآمدهای تحقیقاتی بیشترین سهم در تأمین مالی دانشگاه را دارد.

نادری و همکاران (۱۳۹۲)، در مطالعه‌ای با عنوان "سازوکارهای تأمین و تخصیص منابع در آموزش عالی" با استفاده از روش توصیفی و کتابخانه‌ای، سازوکارهای مختلف تأمین و تخصیص منابع مالی و تأثیر آنها بر عملکرد مؤسسات آموزش عالی را بررسی کردند. یافته‌ها حاکی از آن بود که سازوکارهای تأمین و تخصیص منابع در آموزش عالی، نقش سیاست‌گذاری و هدایت‌گری رفتار عوامل را بازی می‌نماید و می‌تواند بر عملکرد دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی در سطح کلان و خرد تأثیر بگذارد. در زمینه تأمین، دانش‌آموختگان باید در تأمین مالی دانشگاه‌ها مشارکت نمایند و در زمینه تخصیص برای دستیابی به کارایی، دسترسی و برابری بیشتر، باید از سازوکارهای تخصیص مبتنی بر عملکرد استفاده شود.

انتظاری (۱۳۹۰)، در مقاله‌ای با عنوان "ارائه الگویی برای تأمین مالی دانشگاه‌های دولتی" با هدف طراحی الگویی برای تأمین مالی دانشگاه‌ها از رویکرد تأمین مالی مبتنی بر اهداف ستانده و از روش تحلیل پوششی داده‌ها استفاده نموده است. نتایج نشان داد که رویکرد تأمین مالی به مثابه پیش خرید ستانده‌های دانشگاه، به عنوان یک رویکرد شبه‌بازاری، جایگزین مناسب‌تری برای رویکرد جاری است و الگوی ارائه شده در چارچوب آن مطلوب‌تر از الگوهای قبلی است.

جوینیز (۲۰۱۹)، در پژوهشی تحت عنوان "مروری بر سازوکارهای تأمین مالی نوآورانه برای آموزش در زمینه‌های توسعه" تحقیقات اخیر در زمینه سازوکارهای تأمین مالی نوآورانه در بخش آموزش طی سال‌های ۲۰۱۰ الی ۲۰۱۸ را بررسی نموده است. نتیجه این بررسی و مرور، تهیه فهرستی مفصل و طولانی از حدود بیست سازوکار تأمین مالی نوآورانه بوده است که در حال حاضر استفاده می‌شود. این سازوکارها شامل سازوکارهای مربوط به تأمین مالی بین‌المللی و تأمین مالی بومی است.

پانیگراهی (۲۰۱۹)، در مقاله "تأمین مالی مؤسسات آموزش عالی: شواهدی از مطالعات موردی منتخب دانشگاه‌های هند" از طریق بررسی تحلیلی شرایط موجود، وضعیت تأمین مالی آموزش عالی هند را مورد ارزیابی قرار داده است. یافته‌ها نشان داد که علیرغم گسترش سریع بخش آموزش عالی، اما به دلیل محدودیت‌های مالی و مطالبات

شناسایی و اولویت‌بندی نمودند. نتایج پژوهش بیانگر آن بود که معیار ریسک و بازدهی به ترتیب با رتبه ۰,۷۷ و ۰,۷۶، برای سرمایه‌گذاران از اهمیت بالاتری نسبت به سایر معیارها برخوردار بوده و همچنین معیار نقدشوندگی ابزارهای تأمین مالی با رتبه ۰,۷۰، برای نهادهای مکمل، توجیه‌پذیری تأمین مالی با رتبه ۰,۷۱ و همسویی ابزارهای تأمین مالی با عدالت اقتصادی با رتبه ۰,۶۴ بیشترین میزان اهمیت را به خود اختصاص دادند.

رسته‌مقدم و نادری (۱۳۹۴)، در مقاله‌ای تحت عنوان "الگوهای تأمین منابع مالی و استخراج آموزه‌هایی برای نظام آموزش عالی ایران" با روش توصیفی و کتابخانه‌ای به دنبال استخراج آموزه‌هایی جهت بهبود اوضاع مالی نظام آموزش عالی کشور بوده‌اند. یافته‌ها حاکی از آن بود که الگوهای پارینونس و پریت^۶ (۲۰۱۰)، بار و کرافورد^۷ (۲۰۰۵) و زایدمن و آلبرخت^۸ (۱۹۹۵)، از جمله مهمترین الگوها هستند. پیشنهاد محققین در این رابطه آن است که در رشته‌هایی که دارای تقاضای اجتماعی و نرخ اشتغال بالایی هستند از الگوی تأمین مالی بازاری و شبه‌بازاری استفاده شود و در سایر رشته‌ها که بخش غیردولتی تمایل به سرمایه‌گذاری (دولتی) در آنها را ندارد، بهره‌گیری از الگوی دیوان‌سالارانه در اولویت قرار گیرد.

نوروزی و همکاران (۱۳۹۳)، در مقاله‌ای تحت عنوان "تأمین مالی خیرانه دانشگاه‌ها: شناسایی الزامات و کژکارکردها (مطالعه موردی: دانشگاه امام صادق(ع))" با استفاده از روش‌شناسی تئوری داده‌بنیاد به احصای الزامات و کژکارکردهای مذکور در این دانشگاه پرداخته‌اند. نتایج حاکی از آن بود که کمک‌های خیرانه دارای الزامات و کژکارکردهایی در سه بخش اول (عمومی یا دولتی)، دوم (خصوصی یا بنگاه) و سوم (سازمان‌های مردم نهاد یا تعاونی‌ها) است. همچنین دو دسته الزامات محتوایی و ساختاری به عنوان ابعاد درون دانشگاهی در بهره‌گیری کارا و مؤثر از منابع مالی خیرانه اثرگذارند.

احمدی و نوروزی (۱۳۹۳)، در پژوهش "بررسی راهبردهای تأمین مالی فعالیت‌های آموزشی دانشگاه‌های منتخب" با هدف شناسایی الگوهای تأمین مالی و ترکیب آنها در دانشگاه‌های منتخب، از روش مطالعات موردی استفاده نموده و یافته‌هایی بدین شرح مستند نموده‌اند. در بسیاری از دانشگاه‌ها کمک‌های دولتی همچنان نقش پررنگی در تأمین

6. Praneviciene & Puraite

7. Baro & Crawford

8. Ziderman & Albrecht

عالی، مسئول بخش قابل توجهی از هزینه‌ها هستند. در این سیستم همچنان نظارت قوی دولتی برقرار است. تأمین مالی دولتی مؤسسات آموزش عالی در این کشور همچنان در قالب حمایت‌های مرتبط با پژوهش، سوبسید آموزشی و سوبسید یارانه از طریق عدم بازپرداخت بدهی‌ها است.

مبانی نظری و تدوین فرضیه‌های پژوهش

نهادهای بخش عمومی و اقتصاد مقاومتی

محدودیت منابع در عصر حاضر برای اقتصاد کشورها به چالشی بزرگ بدل گشته و اهمیت روزافزونی می‌یابد. در این میان، کشورهایی که دارای منابع و سرمایه مادی و انسانی بیشتری باشند، توسط کشورهای قدرتمند تهدید می‌شوند. در فضای پیچیده جهانی، راه‌حل مقابله و ایجاد مدل جدید اقتصادی برای مقابله با تهدیدها، مدل اقتصاد مقاومتی است (عموزاده و همکاران، ۱۳۹۷). مقام معظم رهبری بر اساس بند یک اصل ۱۱۰ قانون اساسی که پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام تعیین شده است، سیاست‌های کلی "اقتصاد مقاومتی" را با هدف تأمین رشد پویا و بهبود شاخص‌های مقاومت اقتصادی و دستیابی به اهداف سند چشم‌انداز بیست ساله و با رویکردی جهادی، انعطاف‌پذیر، فرصت‌ساز، مولد، درونزا، پیشرو و برون‌گرا ابراز فرموده‌اند. تعاریف متعددی از اقتصاد مقاومتی ارائه شده است:

"اقتصاد مقاومتی الگویی است که تلاش می‌کند از یک سو با ترمیم ساختارهای نامناسب اقتصاد داخلی و با در نظر گرفتن استقلال کشور به تعادل در رقابت بین‌المللی دست یابد و از سویی دیگر با تأکید بر کارآفرینی، نوآوری و بهره‌وری در جهت توسعه پایدار گام‌های عملیاتی بردارد" (فریدوند نعمت‌آباد، ۱۳۹۵). اقتصاد مقاومتی را تاب‌آوری اقتصادی نیز می‌دانند، به این معنا که یک سیستم (مثل کشور) بتواند در برابر شوک‌ها، تحریم‌ها و تکان‌ها از خود محافظت کند و نقاط آسیب‌دیده اقتصادی را سریعتر بازیابی کند (عموزاده و همکاران، ۱۳۹۷). جدول ۱، ارکان اقتصاد مقاومتی را از منظر رهبر انقلاب اسلامی ایران تبیین می‌کند.

تأمین مالی با رویکرد اقتصاد مقاومتی در دانشگاه‌های دولتی

دانشگاه‌های دولتی جزئی از بخش عمومی هستند، اما ویژگی‌هایی دارند که آنها را از سایر اجزای بخش عمومی متمایز می‌نماید. عملیات دانشگاه‌های دولتی شبیه نحوه عمل شبیه واحدهای تجاری هستند زیرا که آنان برای جذب منابع موجود با هم رقابت می‌کنند، هدف آنها افزایش بهره‌وری،

رقابتی برای بودجه عمومی، بخش دولتی در کشورهای در حال توسعه مانند هند نتوانسته است نیازهای هزینه‌ای آموزش عالی را برآورده کند. تغییرات سیاسی بسیاری، به ویژه پس از تحولات جدید اقتصادی دهه ۱۹۹۰، برای تحقق خواسته‌های دانشجویان صورت گرفته است. این تغییرات شامل گسترش مؤسسات آموزش عالی خصوصی و خصوصی‌سازی مؤسسات دولتی برای جبران کمبود بودجه دولت است. با این حال، یافته‌ها نشان داد که مؤسسات آموزش عالی در سطح کشور برای ایجاد وجوه از طریق منابع جایگزین مختلف برای تأمین هزینه‌های مؤسسه موردنظر تلاش می‌کنند.

مگیوا (۲۰۱۸)، در پژوهش "پارادوکس تأمین مالی آموزش عالی دولتی در تانزانیا و سرنوشت کیفیت آموزش: تجربه کشورهای منتخب" با استفاده از روش تحلیل محتوا، منابع تأمین مالی دانشگاه‌های دولتی تانزانیا را بررسی نمود. نتایج حاکی از آن بود که منابع تأمین مالی دانشگاه‌های دولتی تانزانیا غیرقابل اتکا و ناپایدارند. علاوه بر این، میزان بودجه مصوب دانشگاه‌ها طی شش سال گذشته کاهش یافته است. با توجه به غیرقابل اتکا بودن منابع تأمین مالی و کاهش میزان بودجه مصوب دانشگاه‌های دولتی در این کشور، اگر این روند ادامه یابد سرنوشت کیفیت آموزش در تانزانیا زیر سؤال می‌رود.

پانیگرایی (۲۰۱۸)، در پژوهشی با موضوع "تأمین مالی نوآورانه آموزش عالی، گزینه‌های تحول و پیامدهای آنها" با تشریح شرایطی که دانشگاه‌ها در حال تجربه آن هستند، یعنی کاهش تأمین مالی از سوی دولت‌ها و تغییر رویکرد از تأمین مالی از طرف بخش عمومی به سمت تأمین مالی خصوصی، موضوعات مرتبط با روش‌های تأمین مالی نوآورانه و چالش‌های آنها در کشورهای توسعه‌یافته و کشورهای در حال توسعه با تمرکز بر کشور هند را با رویکردی تحلیلی بررسی نمود. یافته‌ها حاکی از آن بود که در رابطه با روش‌های نوین تأمین مالی نگرانی‌هایی وجود دارد که مهمترین آن عدم بسترسازی مناسب برای پیاده‌سازی روش‌های نوآورانه تأمین مالی در بخش عمومی است.

مارگینسون^۹ (۲۰۱۷)، در مقاله "رشد جهانی تأمین مالی آموزش عالی: انگلستان" با رویکردی تحلیلی، روند تأمین مالی آموزش عالی را با تمرکز بر انگلستان بررسی نموده است. یافته‌ها حاکی از آن بوده که در طی سالیان گذشته، آموزش عالی انگلستان از سیستم تأمین مالی عمومی به سوی سیستم تأمین مالی ترکیبی بخش عمومی/خصوصی تغییر کرده است، که در آن هم دانشجویان و هم مؤسسه آموزش

جدول ۱. ارکان اقتصاد مقاومتی از منظر رهبر انقلاب

ابعاد	عنوان بعد	تبیین بعد
بعد اول	مقاوم بودن اقتصاد	توانایی اقتصاد برای مقاومت در برابر توطئه دشمن
بعد دوم	استفاده از کلیه ظرفیت‌های مردمی و دولتی	کمک به قدرت اقتصاد و اقتصاد مقاومتی از طریق استفاده از قابلیت‌های بخش دولتی و خصوصی
بعد سوم	حمایت از تولید ملی	حمایت از تولید ملی، صنعت و کشاورزی
بعد چهارم	مدیریت مصرف	جلوگیری از اسراف و استفاده از تولیدات داخلی
بعد پنجم	مدیریت منابع ارزی	مدیریت دقیق و صحیح منابع ارزی

*منبع: اقتباس و تلخیص از منتظر^{۱۰} (۲۰۱۶)

آینده، بیشتر توسط سرمایه‌گذاران برون‌سازمانی تأمین سرمایه می‌شوند و یا خواهند شد و تأمین هزینه‌ها به صورت درون‌سازمانی و از طریق تدوین بودجه انجام می‌پذیرد. تأمین سرمایه دانشگاه از بیرون، از سوی دیگر نشان‌دهنده ارزش بازدهی دانشگاه است (فدایی خوراسگانی، ۲۰۰۸). تأمین مالی آموزش عالی در سراسر دنیا تحت تأثیر تحولات و تغییرات متعددی قرار دارد، که این تحولات در کشورهای مختلف، متفاوت است. این تحول در اقتصاد نوظهور، از تأمین مالی عمومی به سوی تأمین مالی خصوصی تغییر کرده است (پانیگراهی، ۲۰۱۸).

در کشور ما، رسالت عظیمی بر عهده دانشگاه‌هاست به گونه‌ای که انتظار می‌رود بیش از هر نهاد دیگری در تحول ساختارها و نهادهای اقتصادی و اجتماعی اثرگذار باشند و در جهت توسعه و پیشرفت کشور عمل نمایند (اسماعیلی کیا و ملانظری، ۱۳۹۵). امروزه دانشگاه‌ها برای انجام ماموریت خود به یافتن منابع جدید تأمین مالی مجبور شده‌اند، چرا که جریان ثابت و پایدار منابع دولتی برای آموزش عالی رو به خشکیدن است (ریبعی و همکاران، ۱۳۹۶). افزون بر تأمین مالی دانشگاه از سوی بودجه دولت، بخش اعظم درآمدهای اختصاصی از سه منبع، اخذ شهریه از دانشجویان و فروش خدمات آموزشی و پژوهشی تأمین می‌شود. در سال‌های اخیر، بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته و تعداد اندکی از کشورهای در حال توسعه به دنبال ایجاد روش‌های نوآورانه برای ایجاد منابع هستند. در عین حال در اکثر این کشورها همچنان از روش‌های سنتی تأمین مالی نظیر شهریه دانشجویان، وام‌های آموزشی کم‌بهره و سیستم‌های ثبت اسناد نظیر سیستم پشتیبانی دانشجویان برای تأمین مالی آموزش آنها، به عنوان گزینه‌های مورد استفاده جهت تکمیل منابع مالی موجود بهره‌برداری می‌شود (پانیگراهی، ۲۰۱۸). دانشگاه‌های دولتی ایران نیز بی‌نیاز از اعمال این نوآوری‌ها نیست، کاهش تأمین مالی از سوی بودجه دولت و استقلال دانشگاه‌ها از یک‌سو و

کارایی و افزایش خروجی‌هاست. موارد مذکور باعث می‌شود که عملیات دانشگاه‌ها مشابه با عملیات شرکت باشد (اسماعیلی کیا و ملانظری، ۱۳۹۵). بنابراین در رابطه با دانشگاه‌های دولتی تفاوت بین نهادهای دولتی و مؤسسات خصوصی کاهش یافته است. حرکت تدریجی به سمت توسعه آموزش عالی در کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه، افزایش تدریجی تأمین مالی آموزش عالی را ضروری نموده است. اما، تقاضای رقابتی برای وجوه عمومی از جانب بخش‌های دارای اولویت نظیر بهداشت و امور دفاعی، دولت‌ها و همچنین آموزش عالی را مجبور به جستجوی روش‌های جایگزین و نوآوری‌ها برای تأمین مالی آموزش عالی نموده است. باید توجه شود که تأمین مالی، صرفاً مکانیسمی برای تخصیص منابع مالی به دانشگاه‌ها و دانشجویان نیست. بخشی از مجموعه ابزارها و مکانیسم‌های راهبری است که اهداف متعارف آموزش عالی نظیر دسترسی به آموزش و کارایی را پیش برده، انگیزه‌هایی برای رفتارهای خاص (برای مثال کمک‌های مالی تحقیق رقابتی) ایجاد نموده و تلاش می‌نماید که خروجی‌های مورد انتظار را با منابع محدود حداکثر نماید (اسماعیلی کیا، ۱۳۹۴).

پیشرفت‌های علمی موجب خلق یک جابجایی پارادایمی در دانشگاه‌ها شده و بر این اساس هنجارها و ارزش‌های دانشگاه‌ها، به صورت بنیادین در حال تغییر هستند. این تغییرات موجب ایجاد تعریف شکل نوینی از دانشگاه به نام دانشگاه نسل سوم شد. فعالیت اصلی این دانشگاه‌ها پژوهش‌های بنیادی است (آندره^{۱۱}، ۲۰۰۴). این دانشگاه‌ها، دانشگاه‌های شبکه‌ای هستند، آنها با صنعت، بخش تحقیق و توسعه خصوصی، تأمین‌کنندگان سرمایه، بنگاه‌های خدماتی حرفه‌ای و دیگر دانشگاه‌ها همکاری می‌کنند (آرتور و هامتن^{۱۲}، ۲۰۰۶). دانشگاه‌های نسل سوم هم‌اکنون و یا در

10.Montazer
11.Andere
12.Arthur & Hauptman

با این فشارها حیاتی است. در دیدگاه رهبر انقلاب الزام چهارم، از الزامات پنج‌گانه اقتصاد مقاومتی، اقتصاد دانش‌بنیان است یعنی از پیشرفت‌های علمی استفاده می‌کند. در اقتصاد دانش‌بنیان، به ویژه در صنایع جدید که رشد سریعی دارند، علم، تأثیری مهم‌تر و مستقیمی بر نوآوری دارد. عواملی مانند جهانی‌سازی، به همراه عوامل دیگر به عنوان جزیی از روند کلی به سوی توسعه سریع بازار دانش، ارتباط دانشگاه با جامعه را دچار تغییرات اساسی کرده است (عموزاده و همکاران، ۱۳۹۶). دانشگاه به عنوان کانون اصلی علمی و تحقیقاتی در هر کشوری، باید خود را با این تغییرات تطبیق دهد. لذا در کنار گسترش ارائه خدمات سنتی خود، از طریق گسترش اقتصاد دانش‌بنیان و توسعه مراکز رشد و فناوری می‌تواند منابع مالی خود را گسترش داده و کسب ثروت نماید.

تأمین مالی از طریق بازارهای سرمایه و بدهی: در سال‌های اخیر، بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته و تعدادی از کشورهای در حال توسعه، به دنبال طراحی و استفاده از روش‌های نوآورانه نوین نظیر صندوق‌های تشویقی از سوی نهادهای بشردوستانه و شرکت‌های خیریه، سرمایه‌گذاری در صندوق سرمایه‌گذاری مشترک، سرمایه‌گذاری در اوراق قرضه نهادهای مالی و غیره برای ایجاد منابع هستند (پانیگراهی، ۲۰۱۸). در راستای عملیاتی نمودن استفاده و به‌کارگیری از تمام روش‌های اشاره شده، بازار سرمایه و بدهی نقشی حیاتی ایفا می‌کند. بازار سرمایه می‌تواند به عنوان کاراترین نهاد مالی تأمین کننده منابع برای صنایع، سهم عمده‌ای در حرکت موتور رشد اقتصادی کشور، که در سال‌های اخیر به علت ساختار نامتوازن موجود بازار پول در تخصیص نقدینگی به بخش تولید دچار افت شده بود، حماسه‌آفرین گردد. مطالعه بندهای سیاست‌های ابلاغی اقتصاد مقاومتی نشان می‌دهد برخی از این بندها ارتباط مستقیم با بازار سرمایه داشته و بازار سرمایه می‌تواند نقشی مهم و کلیدی در تحقق آنها ایفا نماید و برخی بندها نیز به طور غیر مستقیم به بازار سرمایه ارتباط پیدا می‌کند (یارمحمدی و همکاران، ۱۳۹۶). بورس اوراق بهادار می‌تواند با توجه به تخصص و ظرفیت‌های خود در جهت نیل به الزامات اقتصاد مقاومتی نظیر مردمی‌کردن اقتصاد، خصوصی‌سازی، ارتقا نقش شرکت‌های دانش‌بنیان و حتی کاهش وابستگی اقتصاد به نفت، گام‌های مفید و کلیدی بردارد (مهدی و همکاران، ۱۳۹۳). طراحی ابزارهای نوین مالی از مهمترین ظرفیت‌های بازار سرمایه است که در راستای اقتصاد مقاومتی می‌تواند به دانشگاه‌های دولتی جهت تأمین مالی سریع و کم هزینه کمک نماید.

پاسخگویی به نیازهای ناهمگن در حال رشد دانشجویان از سویی دیگر جستجو برای تنوع منابع تأمین مالی دانشگاه‌ها را ضروری ساخته است (اسماعیلی کیا، ۱۳۹۴).

شرایط امروز اقتصاد ایران و تحریم‌های بین‌المللی گسترده نیز منجر به کاهش بیش از پیش درآمدهای حاصل از صادرات نفت و به تبع آن کاهش بیشتر بودجه عمومی دولت خواهد شد. لذا عطف به اینکه اهمیت و نقش دانشگاه در جامعه، برای اینکه بتواند کارکرد خود را در جهت برآورده ساختن نیازهای جامعه و ارائه خدمات به انجام برساند، باید بتواند منابع مالی کافی در اختیار داشته باشد. چاره‌اندیشی در این حوزه از طریق توجه به رهنمودهای اقتصاد مقاومتی می‌تواند راه‌گشا باشد، بر این اساس در ادامه روش‌های سه‌گانه تأمین منابع مالی دانشگاه‌ها با توجه به رویکرد اقتصاد مقاومتی مطرح و به طور مختصر تبیین می‌گردد.

تأمین مالی با استفاده از منابع داخلی و کمک‌های خیرین و موقوفات: پیش از این اشاره شد که استفاده از کلیه ظرفیت‌های مردمی و دولتی بعد (رکن) دوم از ارکان اقتصاد مقاومتی است. دانشگاه‌ها از ظرفیت‌های بالقوه‌ای بهره‌مند هستند که می‌توانند از این پتانسیل در جهت ارتقای میزان تأمین مالی خود استفاده نمایند، منابع داخلی دانشگاه اعم از امکانات آزمایشگاهی پیشرفته، ساختمان‌های متعدد و غیره می‌توانند از طریق اجاره دادن و یا از طرق دیگر منجر به کسب و تحصیل منابع مالی متعددی دانشگاه‌ها شود. علاوه بر این، الزام سوم از الزامات پنج‌گانه اقتصاد مقاومتی از دیدگاه رهبر معظم انقلاب، مردم بنیاد بودن اقتصاد است؛ یعنی اینکه اقتصاد بر محور دولت نیست، اقتصاد مردمی است و با اراده مردم، سرمایه مردم، حضور مردم تحقق می‌یابد (دولتی و مطلبی، ۱۳۹۶). اقتصاد مقاومتی بر پایه و اساس سرمایه معنوی افراد و جامعه استوار است و بخش خصوصی بدون شک برترین بستر، برای همراهی مردم به عنوان اصلی‌ترین ارکان مقاومت در جامعه، برای ضربه زدن اقتصاد در برابر تحریم‌هاست (مبینی و معمارزاده طهران، ۱۳۹۵). بر این اساس، اشاعه فرهنگ کمک و موقوفات و به تبع آن افزایش دریافتی‌های دانشگاه از این محل می‌تواند با رویکردی مقاومتی می‌تواند به بهینه شدن شرایط مالی دانشگاه‌ها منجر شود.

تأمین مالی از طریق ارائه خدمات: با توجه به گسترش جنگ اقتصادی دشمن و تشدید فشار و تحریم‌ها علیه کشورمان، تلاش برای ارائه برنامه و الگویی به منظور مقابله

بر این اساس، جامعه آماری همگنی از نظر شاخص‌های ذکر شده انتخاب شد. بنابراین جامعه آماری پژوهش کلیه کارکنان مالی دانشگاه‌های دولتی غرب کشور در استان‌های ایلام، کرمانشاه، کردستان و لرستان در نظر گرفته شد. بر اساس بررسی‌های انجام شده تعداد کل کارکنان مالی این دانشگاه‌ها ۸۰ نفر بودند. تعیین نمونه پژوهش با به کارگیری فرمول کوکران و به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده صورت پذیرفته است، بر این مبنا، نمونه آماری به تعداد ۴۴ نفر تعیین و تعداد ۵۴ پرسشنامه توزیع و به همان تعداد پرسشنامه تکمیل شده دریافت گردید، ۱۰ پرسشنامه به دلیل تکمیل نادرست از رده خارج شد.

برای پاسخگویی به سؤالات فوق و آزمون فرضیه‌های پژوهش، بر اساس بررسی نوشتارهای تخصصی و استفاده از پیشنهاد‌های مطرح شده توسط خبرگان و صاحب‌نظران در حوزه تأمین مالی دانشگاه‌های دولتی، ماتریس نظریه روش‌های تأمین مالی دانشگاه‌های دولتی با رویکرد اقتصاد مقاومتی به شرح جدول ۲، تهیه شد؛ که مبنای طراحی پرسشنامه پژوهش قرار گرفت.

گردآوری داده‌ها با استفاده از دو گونه پرسشنامه انجام پذیرفت، نخست برای تعیین همراستایی روش‌های تأمین مالی شناسایی شده مطابق با نوشتارهای تخصصی با رویکرد اقتصاد مقاومتی، پرسشنامه محقق‌ساخته‌ای مشتمل بر ۲۵ سؤال با طیف لیکرت بر اساس ماتریس نظریه ارائه شده در جدول فوق‌الذکر طراحی گردید. به منظور حصول اطمینان از روایی یا اعتبار آن، از نظر متخصصان استفاده شد و بر اساس دیدگاه‌های آنان تغییراتی در پرسشنامه اعمال گردید. پایایی پرسشنامه با استفاده از آلفای کرونباخ اندازه‌گیری شد، بدین منظور پرسشنامه بین ۲۰ نفر از افراد جامعه نمونه توزیع و مقدار آلفای کرونباخ ۰/۸۹۲ محاسبه گردید. با توجه به بیشتر بودن میزان آلفای کرونباخ پرسشنامه از عدد ۷۰ درصد، نتیجه‌گیری شد که پرسشنامه دارای پایایی مناسبی است.

پرسشنامه دوم مورد استفاده در این پژوهش، پرسشنامه مقایسه زوجی است که به شکل پرسشنامه‌های تکنیک تجزیه و تحلیل سلسله‌مراتبی و تجزیه و تحلیل شبکه‌ای (مقایسه زوجی با مقیاس ۹ تایی) طراحی گردید، در این نوع پرسشنامه از پاسخ‌دهندگان خواسته می‌شود، بین تمامی عوامل، مقایسه زوجی انجام دهند. در پرسشنامه مذکور عدد ۱ بیانگر اهمیت یکسان دو عامل، عدد ۳ نشان‌دهنده کم اهمیت بودن یک عامل در مقایسه با عامل دیگر، ۷ نشان‌دهنده اهمیت بیشتر یک عامل در مقایسه با عامل دیگر و عدد ۹ به معنی اهمیت مطلق (بی‌نهایت) یک عامل در برابر عامل دیگر است.

با توجه به مبانی نظری موضوع و پیشینه مرور شده و برای دستیابی به اهداف پژوهش فرضیه‌ها و سؤالاتی به شرح زیر بیان شده است:

- از بین روش‌های تأمین مالی استخراج شده بر اساس نوشتارهای تخصصی، کدام روش تأمین مالی از جمله روش‌های تأمین مالی دانشگاه‌های دولتی با رویکرد اقتصاد مقاومتی است؟

برای پاسخگویی به سؤال فوق، سه فرضیه زیر تدوین شد:

فرضیه اول: روش‌های تأمین مالی دانشگاه‌های دولتی با رویکرد اقتصاد مقاومتی شامل استفاده از منابع داخلی، کمک‌های خیرین و موقوفات است.

فرضیه دوم: تأمین مالی از طریق ارائه خدمات روش تأمین مالی دانشگاه‌های دولتی با رویکرد اقتصاد مقاومتی است.

فرضیه سوم: استفاده از بازارهای سرمایه و بدهی از روش‌های تأمین مالی دانشگاه‌های دولتی با رویکرد اقتصاد مقاومتی است.

سؤالات مطرح شده نیز جهت ارزیابی و اولویت‌بندی روش‌های تأمین مالی به شرح زیر است:

۲- روش‌های تأمین مالی دانشگاه‌های دولتی با رویکرد اقتصاد مقاومتی چگونه اولویت‌بندی می‌شوند؟

۳- زیرمعیارهای روش‌های تأمین مالی دانشگاه‌های دولتی با رویکرد اقتصاد مقاومتی چگونه اولویت‌بندی می‌شوند؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر از منظر هدف، کاربردی، از نظر ماهیت روش گردآوری اطلاعات از نوع توصیفی و از نظر ماهیت داده از نوع کمی است. گردآوری داده‌ها با استفاده از دو روش کتابخانه‌ای و میدانی انجام شده است. بدین شکل که تدوین مبانی نظری و پیشینه تحقیق با استفاده از روش کتابخانه‌ای یعنی با بهره‌مندی از کتب، مقالات داخلی و خارجی انجام و گردآوری داده‌ها جهت پاسخگویی به سؤالات اصلی تحقیق با استفاده از توزیع پرسشنامه محقق‌ساخته صورت پذیرفته است. توجه به نوشتارهای تخصصی و شواهد موجود نشان می‌دهد که متغیرهای مختلفی مانند اندازه دانشگاه (کوچک و بزرگ)، نوع دانشگاه (رشته‌های فنی یا علوم انسانی) و محل دانشگاه (شهر بزرگ یا شهر کوچک) بر میزان کسب درآمد دانشگاه تأثیرگذار است (ریبیعی و همکاران، ۱۳۹۶)، بنابراین این موارد در انتخاب جامعه پژوهش مورد توجه قرار گرفت و

جدول ۲. ماتریس نظریه متغیرهای پژوهش

معیارها	زیرمعیارها
روش‌های تأمین مالی دانشگاه‌های دولتی با رویکرد اقتصاد مقاومتی	منابع داخلی و کمک‌های خیرین و موقوفات
	اجاره سالن‌ها و فضای آموزشی (عبدتبریزی، ۱۳۹۷؛ نظریور، ۱۳۹۷؛ قارون، ۱۳۷۵؛ پانیگراهی، ۲۰۱۸)
	اجاره تجهیزات آزمایشگاهی (عبدتبریزی، ۱۳۹۷؛ نظریور، ۱۳۹۷؛ قارون، ۱۳۷۵؛ پانیگراهی، ۲۰۱۸)
	اجاره زمین کشاورزی (عبدتبریزی، ۱۳۹۷؛ نظریور، ۱۳۹۷؛ قارون، ۱۳۷۵؛ پانیگراهی، ۲۰۱۸)
	تجاری‌سازی ایده‌های نوین (عبدتبریزی، ۱۳۹۷؛ نظریور، ۱۳۹۷)
	کمک‌های خیرین و موقوفات (عبدتبریزی، ۱۳۹۷؛ نظریور، ۱۳۹۷؛ ربیعی و همکاران، ۱۳۹۶؛ نوروزی و همکاران، ۱۳۹۳؛ احمدی و نوروزی، ۱۳۹۳؛ جبریس، ۲۰۱۲؛ قارون، ۱۳۷۵)
	تولید محتوای علمی (عبدتبریزی، ۱۳۹۷؛ نظریور، ۱۳۹۷؛ ربیعی و همکاران، ۱۳۹۶؛ قارون، ۱۳۷۵؛ مارگینسون، ۲۰۱۷؛ ربیکووا و روهاکوا، ۲۰۱۳)
	جذب دانشجویان خارجی (عبدتبریزی، ۱۳۹۷؛ نظریور، ۱۳۹۷؛ ربیعی و همکاران، ۱۳۹۶)
	یارانه غذا (عبدتبریزی، ۱۳۷۹؛ نظریور، ۱۳۹۷؛ قارون، ۱۳۷۵؛ مارگینسون، ۲۰۱۷)
	یارانه خوابگاه (عبدتبریزی، ۱۳۷۹؛ نظریور، ۱۳۹۷؛ قارون، ۱۳۷۵)
	آموزش دانشجویان و مهارت‌آموزی آنها (عبدتبریزی، ۱۳۹۷؛ نظریور، ۱۳۹۷؛ جبریس، ۲۰۱۲؛ ربیعی و همکاران، ۱۳۹۶؛ قارون، ۱۳۷۵؛ پانیگراهی، ۲۰۱۸)
	فروش خدمات رفاهی (عبدتبریزی، ۱۳۷۹؛ جبریس، ۲۰۱۲؛ قارون، ۱۳۷۵)
	پرداخت بابت انتقال دانشجویان (مارگینسون، ۲۰۱۷)
	ارائه آموزش مهارت‌های کارآفرینی (عبدتبریزی، ۱۳۹۷؛ ربیعی و همکاران، ۱۳۹۶؛ مارگینسون، ۲۰۱۷؛ پانیگراهی، ۲۰۱۸)
	همکاری گسترده بین‌المللی (ربیعی و همکاران، ۱۳۹۶؛ قارون، ۱۳۷۵)
	توسعه اقتصاد دانش‌بنیان (عبدتبریزی، ۱۳۹۷؛ نظریور، ۱۳۹۷)
	گسترش فعالیت‌های پارک‌های علمی و فناوری (عبدتبریزی، ۱۳۹۷؛ نظریور، ۱۳۹۷؛ قارون، ۱۳۷۵)
	توسعه مراکز رشد و فناوری (عبدتبریزی، ۱۳۹۷؛ نظریور، ۱۳۹۷؛ جبریس، ۲۰۱۲؛ ربیکووا و روهاکوا، ۲۰۱۳)
منابع بازارهای سرمایه و بانکی	سرمایه‌گذاری مستقیم (نظریور، ۱۳۹۷)، (قارون، ۱۳۷۵)، (احمدی و نوروزی، ۱۳۹۳)، (پانیگراهی، ۲۰۱۸)
	شرکای تجاری (شرایط محیطی ایران، پیشنهاد مسئولین بورس و فرابورس ایران)
	اوراق منفعت شهر دانش (شرایط محیطی ایران، پیشنهاد مسئولین بورس و فرابورس ایران) (پانیگراهی، ۲۰۱۸)، بومی‌سازی شده
	صندوق سرمایه‌گذاری جسورانه (پانیگراهی، ۲۰۱۸)
	اوراق بهادار به پشتوانه وام دانشجویی (بحرالعلوم، ۱۳۹۶)
	اوراق وقف (بحرالعلوم، ۱۳۹۶؛ قارون، ۱۳۷۵)
	اوراق اجاره (بحرالعلوم، ۱۳۹۶؛ پانیگراهی، ۲۰۱۸)
	تابلوی ایده در فرابورس (شرایط محیطی ایران، پیشنهاد مسئولین بورس و فرابورس ایران)

همبستگی پیرسون بررسی شده‌اند.

آزمون فرضیه‌ها

در بخش‌های پیشین به تفصیل ذکر شد که این پژوهش دو هدف اصلی را دنبال می‌کند که برای تأمین این اهداف، سه سؤال اصلی تدوین گردیده است. برای برآوردن هدف نخست پژوهش، سؤال اصلی اول بدین مضمون مطرح شد: "از بین روش‌های تأمین مالی استخراج شده بر اساس نوشتارهای تخصصی، کدام روش از جمله روش‌های تأمین مالی دانشگاه‌های دولتی با رویکرد اقتصاد مقاومتی است؟" و برای پاسخگویی به آن، سه فرضیه اصلی تدوین گردید که در ادامه نتایج مربوط به آزمون فرضیه‌ها در جدول ۴ ارائه شده است.

همان‌طور که در جدول ملاحظه می‌گردد، ضریب همبستگی پیرسون در فرضیه اول $0/368$ می‌باشد و سطح معنی‌داری آن از $0/05$ کمتر می‌باشد که در نتیجه فرض H_0 رد می‌شود که به معنای آن است که این میزان همبستگی از لحاظ آماری معنادار می‌باشد، در نتیجه با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت، استفاده از منابع داخلی و کمک‌های خیرین از جمله روش‌های تأمین مالی دانشگاه‌های دولتی با رویکرد اقتصاد مقاومتی است.

در رابطه با فرضیه دوم نیز، یافته‌های ارائه شده در جدول فوق‌الذکر نشان‌دهنده آن است که ضریب همبستگی پیرسون $0/487$ می‌باشد و سطح معناداری آن نیز کمتر از $0/05$ می‌باشد که در نتیجه فرض H_0 رد می‌شود که به معنای آن است که این میزان همبستگی از لحاظ آماری معنادار می‌باشد، در نتیجه با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت، استفاده از ارائه خدمات از جمله روش‌های تأمین مالی دانشگاه‌های دولتی با رویکرد اقتصاد مقاومتی است.

در رابطه با فرضیه سوم نیز نتایجی مشابه با دو فرضیه پیشین حاصل شد، همان‌طور که در همان جدول ملاحظه می‌گردد، ضریب همبستگی پیرسون $0/398$ می‌باشد و سطح معنی‌داری مربوط به آن $0/000$ از $0/05$ کوچکتر است که در نتیجه فرض H_0 رد می‌شود که به معنای آن است که این میزان همبستگی از لحاظ آماری معنادار می‌باشد، در نتیجه با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت، استفاده از بازارهای سرمایه و بدهی نیز از جمله روش‌های تأمین مالی دانشگاه‌های دولتی با رویکرد اقتصاد مقاومتی است.

با توجه به نتایج فوق، هر سه روش تأمین مالی بررسی شده از جمله روش‌های تأمین مالی دانشگاه‌های دولتی با رویکرد مقاومتی است و با توجه به آزمون فرضیه‌ها شواهدی مبنی بر رد این فرضیه‌ها در نمونه مورد بررسی یافت نشد.

همچنین اعداد ۲ و ۴ و ۶ و ۸ نشانگر مقادیر واسطه در نزدیکی میزان اهمیت دو عامل هستند. جهت گردآوری داده‌ها، ابتدا پرسشنامه نخست توزیع و بعد از تأیید فرضیه‌های پژوهش، پرسشنامه دوم یعنی پرسشنامه مقایسه زوجی در بین جامعه آماری توزیع شد.

تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش نیز در دو مرحله انجام پذیرفته است. در مرحله اول ابتدا برای آزمون فرضیه‌ها از همبستگی پیرسون استفاده شد و در مرحله بعد برای پاسخ به سؤالات پژوهش، تجزیه و تحلیل اطلاعات با استفاده از تکنیک ANP انجام گرفت. فرآیند تحلیل شبکه دارای چهار گام: ۱- ساخت مدل و تبدیل مسئله به یک ساختار شبکه؛ ۲- تشکیل ماتریس مقایسه زوجی و تعیین بردارهای اولویت؛ ۳- تشکیل سوپرماتریس و تبدیل آن به سوپرماتریس حد؛ و ۴- انتخاب گزینه برتر است (سلیمانی‌امیری و طاهری، ۱۳۹۷).

بنابراین در ابتدا مسئله به یک سیستم منطقی مثل یک شبکه تبدیل می‌شود. در این پژوهش همانگونه که پیش از این اشاره شد، بر مبنای نوشتارهای تخصصی و استفاده از پیشنهادها مطرح شده توسط خبرگان و صاحب‌نظران، ماتریس نظریه روش‌های تأمین مالی دانشگاه‌های دولتی با رویکرد اقتصاد مقاومتی تعیین شد، بر اساس معیارها (روش‌های تأمین مالی) و زیر معیارهای آنها، مدل ارائه شده در شکل ۱، به‌دست آمد، این نمودار کدگذاری شاخص‌ها در معیارها و زیر معیارها جهت انجام تحلیل را نیز نشان می‌دهد. پژوهش حاضر برای انجام تجزیه و تحلیل و پاسخ به سؤالات از نرم‌افزار تحلیل شبکه (Super decision) بهره‌مند شده است. با توجه به مدل ارائه شده در شکل ذکر شده، سه روش تأمین مالی کلی عبارتند از: ۱- تأمین مالی از طریق استفاده از منابع داخلی و کمک‌های خیرین و موقوفات؛ ۲- تأمین مالی از طریق ارائه خدمات؛ و ۳- تأمین مالی از طریق بازارهای سرمایه و بدهی. در هر یک از معیارهای اصلی به ترتیب ۶، ۱۱ و ۸ زیر معیار شناسایی شد تا برای اهداف پژوهش که شناسایی و اولویت‌بندی روش‌های مذکور است مبنای کار قرار گیرد.

یافته‌های پژوهش

در این بخش، ابتدا ویژگی‌های جمعیت‌شناسی پاسخ‌دهندگان در جدول ۳، ارائه می‌شود. سپس آزمون فرضیه پژوهش و پاسخگویی به سؤالات پژوهش از طریق تجزیه و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده، تشریح می‌گردد. همان‌گونه که پیش از این اشاره شد، فرضیه‌های پژوهش با استفاده از ضریب

شکل ۱. روش‌های تأمین مالی بخش عمومی در راستای اقتصاد مقاومتی

جدول ۳. ویژگی‌های جمعیت‌شناسی پاسخ‌دهندگان

تحصیلات	فراوانی	درصد فراوانی	سن	فراوانی	درصد فراوانی	سابقه خدمت	فراوانی	درصد فراوانی
کاردانی و کمتر	۱۷	۳۹٪	کمتر از ۳۰ سال	۱۵	۳۵٪	کمتر از ۱۰ سال	۲۴	۵۴٪
کارشناسی	۲۲	۴۸٪	بین ۳۰ تا ۵۰ سال	۲۴	۵۴٪	بین ۱۰ تا ۲۰ سال	۱۶	۳۶٪
کارشناسی ارشد و بیشتر	۵	۱۳٪	بیشتر از ۵۰ سال	۵	۱۱٪	بیشتر از ۲۰ سال	۴	۱۰٪
جمع	۴۴	۱۰۰٪	جمع	۴۴	۱۰۰٪	جمع	۴۴	۱۰۰٪

جدول ۴. ضرایب همبستگی پیرسون فرضیه‌ها

فرضیه	روش مورد بررسی	ضریب همبستگی پیرسون	سطح معنی داری
اول	منابع داخلی و کمک‌های خیرین و موقوفات	۰/۳۶۸	۰/۰۰۰
دوم	ارائه خدمات	۰/۴۸۷	۰/۰۰۰
سوم	بازارهای سرمایه و بدهی	۰/۳۹۸	۰۰۰/۰

یافته‌های مربوط به تحلیل ANP

دومین هدف اصلی پژوهش حاضر، اولویت‌بندی روش‌های تأمین مالی دانشگاه‌های دولتی با رویکرد اقتصاد مقاومتی است که دو سؤال اصلی برای دستیابی به این هدف در نظر گرفته شده است. با توجه به نتیجه حاصل شده در بخش قبل، مبنی بر اینکه سه روش تأمین مالی شامل منابع داخلی و کمک‌های خیرین و موقوفات، ارائه خدمات، بازارهای سرمایه و بدهی از جمله روش‌های تأمین مالی با رویکرد اقتصاد مقاومتی است، در این بخش اولویت‌بندی این روش‌های تأمین مالی و زیرمعیارهای آنها انجام می‌شود. بنابراین با استفاده از پرسشنامه‌هایی که به صورت جداول مقایسه‌های زوجی طراحی شده، سعی بر محاسبه میزان شدت اثر هر یک از زیرمعیارها بر زیرمعیارهای دیگر و در نهایت بر هدف و گزینه‌های انتخاب شده می‌باشد. جداول مذکور در بین کارکنان مالی توزیع گردیده و در نهایت با استفاده از روش میانگین هندسی، میانگین نظرات به دست آمده و مقادیر به دست آمده، مبنای ارزیابی در این روش بوده است.

تشکیل ماتریس مقایسه زوجی و تعیین بردارهای اولویت

در ماتریس مقایسه زوجی عناصر تصمیم در هر یک از خوشه‌ها، بر اساس میزان اهمیت آنها در ارتباط با معیارهای کنترلی دو به دو مقایسه می‌شوند. خوشه‌ها نیز بر اساس نقش و تأثیر آنها در دستیابی به هدف، مقایسه زوجی می‌شوند. در این قسمت بردار اهمیت داخلی محاسبه می‌شود که نشانگر اهمیت نسبی (ضریب اهمیت) عناصر یا خوشه‌هاست و از رابطه زیر به دست می‌آید:

$$AW = \lambda_{\max} w$$

که در آن A ماتریس مقایسه زوجی معیارها، W بردار ویژه یا ضریب اهمیت $\lambda_{\max}$ بزرگترین مقدار ویژه عددی است (زبردست، ۱۳۸۹). ضریب سازگاری زیر ۰/۱ نشان‌دهنده نتایج قابل اعتماد و سازگاری درونی و منطقی وزن معیارها است. مقایسه دودویی معیارهای اصلی بر اساس مقیاس ۹ کمیتی ساعتی و به همان ترتیب فرایند سلسله مراتبی مورد استفاده قرار گرفته است (سلیمانی‌امیری و طاهری، ۱۳۹۷). در جدول ۵، مقایسه دودویی معیارهای اصلی جهت استخراج ماتریس وزنی معیارهای اصلی ارائه شده است. برای این منظور از میانگین هندسی نظرات گروهی حاصل از پرسشنامه استفاده شده است. از آنجایی که ضریب سازگاری اوزان زیر ۰/۱ است، نتایج وزن‌دهی قابل اعتماد و اوزان از سازگاری درونی و منطقی برخوردار هستند.

بعد از تعیین وابستگی متقابل بین معیارهای اصلی، بین زیرمعیارهای مربوط به هر یک از معیارهای اصلی مقایسه دودویی انجام پذیرفت. نتایج حاصل از این مقایسه در جداول ۶ تا ۸ ارائه شده است. بر مبنای اوزان ماتریس وزنی زیرمعیارها، ماتریس حدی و رتبه‌بندی هر یک از معیارهای اصلی با استفاده از نرم‌افزار محاسبه شده است. در هر معیار ضریب سازگاری ارائه شده است که نشان می‌دهد اوزان جهت استفاده در رتبه‌بندی قابل اعتماد است و مقایسه دودویی زیرمعیارها از منطبق درونی برخوردار است (سلیمانی‌امیری و طاهری، ۱۳۹۷). بعد از محاسبه اوزان معیارهای اصلی و زیرمعیارها ترتیب اثرات شبکه معیارهای اصلی با یکدیگر و زیرمعیارها تعیین گردید.

تشکیل سوپرماتریس و تبدیل آن به سوپرماتریس حدی

سوپر ماتریس، راه‌حلی برای بررسی تأثیرات موجود بین عناصر مدل‌های تصمیم‌گیری است (جبل‌عاملی و رسولی‌نژاد، ۱۳۸۹). برای دستیابی به اولویت‌های کلی در یک سیستم با تأثیرات متقابل، بردارهای اولویت‌های داخلی (یعنی Wهای محاسبه شده) در ستون‌های مناسب یک ماتریس وارد می‌شوند. در نتیجه یک سوپر ماتریس (ماتریس بخش‌بندی شده) تشکیل می‌شود که هر بخش از این ماتریس ارتباط بین دو خوشه در یک سیستم را نشان می‌دهد (زبردست، ۱۳۸۹). ماتریس اولیه ضرایب سوپر ماتریس ناموزون نامیده می‌شود که از ضرب مقادیر سوپر ماتریس ناموزون در ماتریس خوشه‌ای ماتریس موزون به دست می‌آید که با نرمال کردن سوپر ماتریس موزون، سوپر ماتریس از نظر ستونی به حالت تصادفی تبدیل می‌شود و در مرحله پایانی سوپر ماتریس حدی به توان رسیدن عناصر سوپر ماتریس موزون تا زمانی که واگرایی حاصل شود به دست می‌آید:

$$\lim_{K \rightarrow \infty} w^K$$

اگر زیرمعیارهای ستونی غیرصفر سوپرماتریس اولیه با سایر زیرمعیارهای واقع در آن ستون مقایسه دودویی شود، بردار اهمیت هر زیرمعیار و نهایتاً رتبه‌بندی اهمیت هر یک مشخص می‌شود (سلیمانی‌امیری و طاهری، ۱۳۷۹). بر اساس نتایج حاصله ماتریس‌های ناموزون، موزون و حدی، رتبه‌بندی به دست آمد. در جدول ۹، سوپر ماتریس موزون جهت رتبه‌بندی ارائه شده است.

هدف از به حد رساندن ماتریس موزون این است که تأثیر نسبی بلندمدت هر یک از معیارهای اصلی حاصل شود. برای

جدول ۵. مقایسه دودویی معیارهای اصلی

معیارها	A	B	C	بردار ویژه (W)
A	۱	۳	۶	۰٫۶۴۴
B	–	۱	۴	۰٫۲۷۰
C	–	–	۱	۰٫۰۸

ضریب سازگاری اوزان برابر با ۰٫۰۵۱ است

جدول ۶. مقایسه دودویی زیر معیار منابع داخلی و کمک‌های خیرین و موقوفات

معیارها	A1	A2	A3	A4	A5	A6	بردار ویژه (W)
A1	۱	۴	۳	۴	۵	۳	۰,۲۳۶
A2	-	۱	۵	۴	۵	۳	۰,۴۱۵
A3	-	-	۱	۲	۴	۳	۰,۰۷۸
A4	-	-	-	۱	۳	۲	۰,۰۸۲
A5	-	-	-	-	۱	۲	۰,۰۴۶
A6	-	-	-	-	-	۱	۰,۱۴۱

ضریب سازگاری اوزان برابر با ۰,۰۹۵ است.

جدول ۷. مقایسه دودویی زیر معیار ارائه خدمات

معیارها	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	بردار ویژه (W)
B1	۱	۲	۳	۲	۳	۲	۳	۲	۳	۳	۲	۰,۱۸۱
B2	-	۱	۳	۲	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۰,۰۵۱
B3	-	-	۱	۳	۲	۳	۲	۳	۲	۳	۲	۰,۰۷۲
B4	-	-	-	۱	۲	۳	۳	۲	۳	۳	۲	۰,۱۵۵
B5	-	-	-	-	۱	۳	۳	۲	۳	۲	۳	۰,۱۳۳
B6	-	-	-	-	-	۱	۲	۲	۳	۲	۲	۰,۰۵۶
B7	-	-	-	-	-	-	۱	۳	۲	۲	۲	۰,۰۴۲
B8	-	-	-	-	-	-	-	۱	۲	۲	۲	۰,۰۳۹
B9	-	-	-	-	-	-	-	-	۱	۲	۲	۰,۰۹۸
B10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۱	۲	۰,۰۹۰
B11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۱	۰,۰۷۷

ضریب سازگاری اوزان برابر با ۰,۰۹۵ است.

جدول ۸. مقایسه دودویی زیر معیار بازارهای سرمایه و بدهی

معیارها	C1	C2	C3	C4	C5	C6	C7	C8	بردار ویژه (W)
C1	۱	۲	۳	۳	۲	۲	۳	۲	۰,۰۹۷
C2	-	۱	۳	۲	۲	۲	۲	۲	۰,۱۲۲
C3	-	-	۱	۲	۲	۳	۳	۳	۰,۰۷۵
C4	-	-	-	۱	۲	۳	۳	۲	۰,۱۳۸
C5	-	-	-	-	۱	۲	۳	۲	۰,۰۵۶
C6	-	-	-	-	-	۱	۲	۳	۰,۲۳۳
C7	-	-	-	-	-	-	۱	۴	۰,۲۱۹
C8	-	-	-	-	-	-	-	۱	۰,۰۵۸

ضریب سازگاری اوزان برابر با ۰,۰۷۳ است

برخوردار است. امتیاز کسب شده ارائه خدمات ۰/۱۹۲ است، بدان معنی که اولویت دوم به این نوع روش تأمین مالی اختصاص می‌یابد و در نهایت معیار بازارهای سرمایه و بدهی در اولویت سوم قرار دارد.

در سومین سؤال اصلی پژوهش، اولویت‌بندی زیرمعیارهای روش‌های تأمین مالی با تأکید بر دانشگاه‌های دولتی مورد توجه قرار گرفته است. این سؤال نیز از طریق به‌کارگیری تحلیل ANP که نتایج نهایی آن در جدول ۱۱، ارائه شده؛ پاسخ داده شده است. مقایسه امتیازهای کسب شده زیرمعیارها در معیار منابع داخلی و کمک‌های خیرین و موقوفات، حاکی از آن است که زیرمعیار اجاره تجهیزات آزمایشگاهی با امتیاز ۰/۰۸۹ اولویت اول را داراست. در معیار دوم یعنی ارائه خدمات، زیر معیار جذب دانشجویان خارجی با امتیاز ۰/۰۳۴ در رتبه نخست قرار گرفت و در معیار بازارهای سرمایه و بدهی، اوراق وقف با امتیاز ۰/۰۲۱ رتبه نخست را به خود اختصاص داد.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر بررسی روش‌های تأمین مالی دانشگاه‌های دولتی با رویکرد اقتصاد مقاومتی با استفاده از روش فرایند تحلیل شبکه‌ای است. برای این منظور، انطباق سه روش اصلی تأمین مالی دانشگاه‌های دولتی یعنی استفاده از منابع داخلی و کمک‌های خیرین و موقوفات، ارائه خدمات و تأمین مالی از بازار سرمایه و بدهی با رویکرد اقتصاد مقاومتی بررسی و سپس به ترتیب اهمیت اولویت‌بندی شدند. افزون بر آن، زیرمعیارهای هر روش تأمین مالی نیز با توجه به اهمیتشان در هر روش اصلی و در مجموع ارزیابی و رتبه‌بندی گردید. نتایج حاصل از آزمون سه فرضیه تحقیق بیانگر

واگرایی ضریب اهمیت عناصر ماتریس موزون، عناصر را به توان k که یک عدد اختیاری بزرگ است، رسانده تا تمام عناصر سوپرماتریس همانند شوند و مبتنی بر آن ماتریس حدی که برای رتبه‌بندی مورد استفاده قرار می‌گیرد، حاصل شود. سوپر ماتریس حدی در جدول ۱۰، ارائه شده است.

انتخاب گزینه‌های برتر و پاسخگویی به سؤال‌های دوم و سوم پژوهش

علاوه بر سؤال اصلی اول و فرضیه‌های مطرح شده و بررسی شده جهت پاسخگویی به آن، در پژوهش حاضر، دو سؤال اصلی دیگر مطرح گردید که با پاسخ به آنها دومین هدف اصلی پژوهش محقق می‌شود. مضمون هر دو سؤال، تعیین اولویت‌بندی و رتبه‌بندی روش‌های تأمین مالی و زیرمعیارهای هر یک از آنهاست. اگر سوپرماتریس تشکیل‌شده در مرحله قبل کل شبکه را در نظر گرفته باشد، یعنی گزینه‌ها نیز در سوپرماتریس لحاظ شده باشند، اولویت کلی گزینه‌ها از ستون مربوط به گزینه‌ها در سوپر ماتریس حد نرمال‌شده قابل حصول است. گزینه‌ای که بیشترین اولویت کلی را داشته باشد، به عنوان برترین گزینه برای موضوع موردنظر انتخاب می‌شود (زبردست، ۱۳۸۹). این حالت در رابطه با سوپرماتریس حد ارائه شده در جدول ۱۰، صادق است. در سؤال نخست اصلی پژوهش سؤالی بدین مضمون مطرح گردید: “روش‌های تأمین مالی دانشگاه‌های دولتی با رویکرد اقتصاد مقاومتی چگونه اولویت‌بندی می‌شوند؟” پاسخ این سؤال در ماتریس حدی مستند شده در جدول فوق‌الذکر، حاصل شده از مراحل تحلیل ANP ارائه شده است. نتایج نشان می‌دهد که با توجه به امتیازات کسب شده معیار منابع داخلی و کمک‌های خیرین و موقوفات با امتیاز ۰/۲۱۵ از بالاترین اهمیت

جدول ۹. سوپر ماتریس موزون

		معیارهای اصلی		
		A	B	C
معیارهای اصلی	A	۰	۰,۴۰	۰,۳۳
	B	۰,۳۷۵	۰	۰,۱۶
	C	۰,۱۲۵	۰,۱۰	۰,۰
زیرمعیارها	A1	۰,۱۱۸	۰	۰
	A2	۰,۲۰۷	۰	۰
	A3	۰,۰۳۹	۰	۰
	A4	۰,۰۴۱	۰	۰
	A5	۰,۰۲۳	۰	۰
	A6	۰,۰۷۰	۰	۰
	B1	۰	۰,۰۹	۰
	B2	۰	۰,۰۲۵	۰
	B3	۰	۰,۰۳۶	۰
	B4	۰	۰,۰۷۷	۰
	B5	۰	۰,۰۶۶	۰
	B6	۰	۰,۰۲۸	۰
	B7	۰	۰,۰۲۱	۰
	B8	۰	۰,۰۱۹	۰
	B9	۰	۰,۰۴۹	۰
	B10	۰	۰,۰۴۵	۰
	B11	۰	۰,۰۳۸	۰
	C1	۰	۰	۰,۰۴۸
	C2	۰	۰	۰,۰۶۱
	C3	۰	۰	۰,۰۳۷
	C4	۰	۰	۰,۰۶۹
	C5	۰	۰	۰,۰۲۸
	C6	۰	۰	۰,۱۱۶
	C7	۰	۰	۰,۱۰۹
	C8	۰	۰	۰,۰۲۹

جدول ۱۰. سوپر ماتریس حدی

		معیارهای اصلی		
		A	B	C
معیارهای اصلی	A	۰,۲۱۵	۰,۲۱۵	۰,۲۱۵
	B	۰,۱۹۲	۰,۱۹۲	۰,۱۹۲
	C	۰,۰۹۲	۰,۰۹۲	۰,۰۹۲
زیرمعیارها	A1	۰,۰۵۰	۰,۰۵۰	۰,۰۵۰
	A2	۰,۰۸۹	۰,۰۸۹	۰,۰۸۹
	A3	۰,۰۱۶	۰,۰۱۶	۰,۰۱۶
	A4	۰,۰۱۷	۰,۰۱۷	۰,۰۱۷
	A5	۰,۰۱۰	۰,۰۱۰	۰,۰۱۰
	A6	۰,۰۳۰	۰,۰۳۰	۰,۰۳۰
	B1	۰,۰۳۴	۰,۰۳۴	۰,۰۳۴
	B2	۰,۰۰۹	۰,۰۰۹	۰,۰۰۹
	B3	۰,۰۱۳	۰,۰۱۳	۰,۰۱۳
	B4	۰,۰۲۹	۰,۰۲۹	۰,۰۲۹
	B5	۰,۰۲۵	۰,۰۲۵	۰,۰۲۵
	B6	۰,۰۱۰	۰,۰۱۰	۰,۰۱۰
	B7	۰,۰۰۸	۰,۰۰۸	۰,۰۰۸
	B8	۰,۰۰۷	۰,۰۰۷	۰,۰۰۷
	B9	۰,۰۱۸	۰,۰۱۸	۰,۰۱۸
	B10	۰,۰۱۷	۰,۰۱۷	۰,۰۱۷
	B11	۰,۰۱۴	۰,۰۱۴	۰,۰۱۴
	C1	۰,۰۰۸	۰,۰۰۸	۰,۰۰۸
	C2	۰,۰۱۱	۰,۰۱۱	۰,۰۱۱
	C3	۰,۰۰۶	۰,۰۰۶	۰,۰۰۶
	C4	۰,۰۱۲	۰,۰۱۲	۰,۰۱۲
	C5	۰,۰۰۵	۰,۰۰۵	۰,۰۰۵
	C6	۰,۰۲۱	۰,۰۲۱	۰,۰۲۱
	C7	۰,۰۲۰	۰,۰۲۰	۰,۰۲۰
	C8	۰,۰۰۵	۰,۰۰۵	۰,۰۰۵

هم‌راستایی سه روش تأمین مالی دانشگاه‌های دولتی با رویکرد اقتصاد مقاومتی بوده است، از آنجایی که در داخل کشور تاکنون پژوهشی با این محتوا صورت نپذیرفته که تأمین مالی دانشگاه‌ها را با رویکرد اقتصاد مقاومتی بررسی نماید، بنابراین پژوهشی در این حوزه جهت مقایسه نتایج با آن در دسترس نمی‌باشد، لیکن تأیید روش‌های فوق به عنوان روش‌های تأمین مالی دانشگاه با یافته‌های احمدی و نوروزی (۱۳۹۳)، نادری (۱۳۸۰)، قارون (۱۳۷۵) و به نوعی با نتایج پانیگراهی (۲۰۱۸)، همسوست. با توجه به اینکه دولت بدلیل تشدید تحریم‌ها با تنگنای شدیدی در بخش فروش نفت و تأمین بودجه مواجه است و دانشگاه‌ها جهت توسعه فعالیت‌های پژوهشی با مشکل مواجه می‌شوند، پرداختن به موضوع تأمین مالی از سایر روش‌هایی که بتواند به نوعی به دانشگاه‌ها در استقلال مالی و خودکفایی در بخش درآمدها کمک کند، اهمیت به سزایی دارد. به همین منظور جهت ارائه پیشنهادها کاربردی به دانشگاه‌های دولتی تلاش شد تا روش‌های مختلف مورد بررسی قرار گیرد و جهت جلوگیری از اتلاف زمان و انرژی، این روش‌ها اولویت‌بندی گردد تا گامی رو به جلو در این حوزه برداشته شود.

در بخش رتبه‌بندی روش‌های اصلی و زیرمعیارها نیز یافته‌هایی بدین مضمون مستند گردید: رتبه‌بندی روش‌های اصلی بدین ترتیب بود که استفاده از منابع داخلی و کمک‌های خیرین و موقوفات بالاترین امتیاز را به خود اختصاص داد، ارائه خدمات در رتبه دوم اهمیت قرار گرفت و نهایتاً تأمین مالی از طریق بازارهای سرمایه و بدهی رتبه سوم را به خود اختصاص داد. با توجه به اینکه پژوهش مرتبطی در این رابطه انجام نشده است، سنجش هم‌راستایی یا عدم هم‌راستایی آن امکان‌پذیر نمی‌باشد. از دلایل این رتبه‌بندی می‌توان به سهل‌الوصول بودن تأمین مالی از منابع داخلی اشاره کرد. در صورتی که مدیریت مالی دانشگاه سرمایه‌گذاری‌های مناسبی در راستای افزایش منابع مالی دانشگاه صورت دهد، در مواقع لازم می‌تواند به عنوان یک پشتوانه مستحکم مورد اتکا قرار بگیرد. فرهنگ کمک به علم و فرهنگ توسط خیرین و نیز وقف کردن دارایی‌هایی که صرفاً بتواند برای مصرف دانشگاه مورد استفاده قرار بگیرد و سهولت فرهنگ‌سازی در این حوزه با توجه به بسترهای اجتماعی و فرهنگی موجود نیز گزینه مطمئن و بلندمدتی می‌باشد. ارائه خدمات آموزشی و پژوهشی به دلیل اینکه هزینه ثابت اولیه‌ای برای دانشگاه نداشته و

جدول ۱۱. اولویت‌بندی زیرمعیارهای روش‌های تأمین مالی بخش عمومی با رویکرد اقتصاد مقاومتی

رتبه	منابع داخلی و کمک‌های خیرین و موقوفات	رتبه	ارائه خدمات	رتبه	بازارهای سرمایه و بدهی
۱	اجاره تجهیزات آزمایشگاهی	۱	جذب دانشجویان خارجی	۱	اوراق وقف
۲	اجاره سالن‌ها و فضای آموزشی	۲	آموزش دانشجویان و مهارت‌آموزی آنها	۲	اوراق اجاره
۳	تولید محتوای علمی	۳	فروش خدمات رفاهی	۳	صندوق سرمایه‌گذاری جسورانه
۴	تجاری‌سازی ایده‌های نوین	۴	توسعه اقتصاد دانش‌بنیان	۴	شرکای تجاری
۵	اجاره زمین کشاورزی	۵	گسترش فعالیت‌های پارک‌های علمی و فناوری	۵	سرمایه‌گذاری مستقیم
۶	کمک‌های خیرین و موقوفات	۶	توسعه مراکز رشد و فناوری	۶	اوراق منفعت شهر دانش
		۷	بارانه خوابگاه	۷	تابلوی ایده در فرابورس
		۸	پرداخت بابت انتقال دانشجویان	۸	اوراق بهادار به پشتوانه وام دانشجویی
		۹	بارانه غذا		
		۱۰	ارائه آموزش مهارت‌های کارآفرینی		
		۱۱	همکاری گسترده بین‌المللی		

کشور دارد (خسروی و وحدت، ۱۳۹۶)، که می‌تواند از طریق ارائه آموزش و مهارت‌آموزی به دانشجویان ضمن اقدام در راستای تربیت نیروی انسانی متخصص، منبع تأمین مالی مناسبی برای خود داشته باشد. در معیار دوم، نهایتاً زیرمعیار فروش خدمات رفاهی در مرتبه سوم قرار گرفت.

در معیار بازار سرمایه و بدهی، اوراق وقف به عنوان اولویت اول شناخته شد، بخش زیادی از بودجه دانشگاه‌های مهم دنیا در قالب اوراق وقف تأمین می‌شود، در کشور ما نیز تجربه موفق ایجاد صندوق وقف در دانشگاه‌های داخل کشور نیز به ثبت رسیده است، این ابزار تأمین مالی می‌تواند به صورت گسترده توسط دانشگاه‌ها استفاده شود. اوراق اجاره، در رتبه دوم این معیار قرار گرفت، در فرآیند انتشار اوراق اجاره دارایی فیزیکی، موضوع قرارداد اجاره قرار می‌گیرد، از آنجایی که اغلب دانشگاه‌ها دارایی‌های مشهود مثل زمین و ساختمان بهره‌مند هستند، می‌توانند از این ابزار مالی در راستای تأمین منابع مالی خود استفاده کنند. در نهایت، در بین زیرمعیارهای معیار بازار سرمایه و بدهی، صندوق سرمایه‌گذاری جسورانه در پله سوم قرار گرفت، این صندوق‌ها یک مدل سرمایه‌گذاری برای راه‌اندازی کسب و کارها و فعالیت‌های جدید و شرکت‌های کوچک هستند، از آنجایی که دانشگاه نسل سوم، را دانشگاه‌های کارآفرین می‌نامند که می‌توانند به خلق ارزش و ثروت بپردازند، صندوق سرمایه‌گذاری جسورانه راهکار بسیار مناسبی در این زمینه تلقی می‌شود.

بر مبنای یافته‌های پژوهش، پیشنهادهایی به شرح زیر قابل ارائه است:

۱- نخست آنکه دانشگاه‌ها در گام اول، توانایی‌ها، ظرفیت‌ها و منابع موجود خود را شناسایی نماید، تا بتواند به طور صحیح و مناسب از ظرفیت‌های بالقوه موجود خود جهت تأمین مالی بهره‌برداری نماید. به همین منظور لازم است تا بخش مالی دانشگاه‌ها به این موضوع نگاه ویژه‌ای داشته و با برنامه‌ریزی و آینده‌پژوهی سهم بودجه دولتی دانشگاه را کاهش دهند. ساماندهی امکانات و زیر ساخت‌های توسعه‌ای دانشگاه و همچنین شناسایی ظرفیت‌های خود جهت ارائه خدمات در راستای نیل به این هدف باید مد نظر قرار گیرد تا از وارد آمدن تکانه‌های مالی ناشی از تنگنای بودجه‌ای دولت به فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی دانشگاه جلوگیری به عمل آید.

۲- بر مبنای یافته‌های پژوهش، تأمین مالی از طریق بازار سرمایه در اولویت سوم و آخر قرار گرفت، این در حالی است که در اغلب کشورهای توسعه‌یافته و حتی کشورهای در حال توسعه، تأمین مالی از طریق بازار سرمایه به عنوان یکی از

تخصص دانشگاه می‌باشد به عنوان دومین گزینه انتخاب شده است. به نظر می‌رسد عدم آشنایی و دشواری فرایندهای ورود به بازار سرمایه و بدهی دلیل در اولویت سوم قرار گرفتن این گزینه برای دانشگاه است که با افزایش عمق بازار سرمایه و افزایش ابزارهای موجود در آن، در سال‌های آینده بتواند بیشتر مورد توجه قرار گیرد.

در رتبه‌بندی زیرمعیارها نیز، یافته‌هایی بدین شرح حاصل شد:

در روش تأمین مالی منابع داخلی و کمک‌های خیرین، اجاره تجهیزات آزمایشگاهی و اجاره سالن‌ها و فضاهای آموزشی به ترتیب رتبه‌های اول و دوم را به خود اختصاص داد، دانشگاه‌ها بنا به ماهیت و جایگاه خود و همچنین به تبع وظیفه آموزشی خود از تجهیزات آزمایشگاهی پیشرفته و همچنین فضاهای آموزشی و سالن‌های مناسبی بهره‌مند هستند، بر این اساس می‌توانند با برنامه‌ریزی بهینه امکانات خود را در اختیار شرکت‌های دانش‌بنیان و سایر نهادهایی که به نحوی به این امکانات نیاز دارند، قرار داده و از این طریق به منابع مالی دست پیدا کنند. در این معیار، زیرمعیار تولید محتوای علمی حائز جایگاه سوم شد. اعضای هیئت علمی و نیروهای انسانی متخصص از منابع داخلی ارزشمند دانشگاه‌ها می‌باشند که پتانسل بسیار خوبی جهت ارائه خدمات در زمینه تولید محتوای علمی-تخصصی تلقی می‌شوند و می‌توانند از طریق ایجاد پایگاه‌های اطلاعاتی محتوای علمی تولید شده را در دسترس قرار دهند این کار به افزایش گردش مالی دانشگاه و همچنین اشتغال‌زایی در بستر فناوری اطلاعات کمک می‌کند.

در معیار تأمین مالی از طریق ارائه خدمات، جذب دانشجویان خارجی حائز رتبه نخست شد، در دهه‌های اخیر روند جذب دانشجویان خارجی رشد با ثباتی داشته و پدیده تحصیل دانشجویان در سرزمین‌های دیگر به یکی از اولویت‌های اصلی مؤسسات آموزش عالی بدل شده است (زمانی‌منش و محمدی، ۱۳۹۴). همکاری‌های علمی بین‌المللی دانشگاه‌ها علاوه بر ایجاد مزیت رقابتی برای دانشگاه‌ها، منجر به افزایش سطح درآمد آنها می‌شود. همانگونه که یافته‌ها نشان داد در معیار دوم یعنی ارائه خدمات، آموزش دانشجویان و مهارت‌آموزی آنها (افزون بر چارچوب معمول وزارت علوم) حائز رتبه دوم شد، امروزه توجه به کار آفرینی، از دغدغه‌های مهم نهادهای مختلف از جمله دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی است، در این راستا بخش آموزش عالی، در مقام متولی، تربیت نیروی انسانی وظایف مهم و رسالت والایی در راه نیل به رشد و توسعه اقتصادی هر

روش‌های نوین تأمین مالی است که دانشگاه‌ها از ظرفیت‌های آن بهره‌مند می‌شوند، از سویی دیگر با توجه به نقش پررنگی که بازار سرمایه می‌تواند در راستای تحقق اقتصاد مقاومتی داشته باشد، به نظر می‌رسد آگاه‌سازی دانشگاه‌ها با کارکردهای بازار سرمایه و آشنا نمودن آنها با انواع روش‌های تأمین مالی از این طریق و ارائه آموزش به آنها، پیشنهاد ویژه پژوهش حاضر است.

باید خاطر نشان نمود که نظیر هر پژوهش دیگری، این تحقیق نیز با محدودیت‌هایی مواجه بوده که مهمترین آن، محدودیت‌های ذاتی ابزار گردآوری اطلاعات پژوهش حاضر یعنی پرسشنامه است، علاوه بر آن، عدم آشنایی جامعه آماری در مورد فرایند تحلیل شبکه‌ای و نحوه تکمیل پرسشنامه مقایسه زوجی، باعث عدم آمادگی آنان جهت پاسخ به پرسشنامه شد، لذا برای رفع این مشکل پژوهشگر زمان زیادی را صرف توجیه پاسخ‌دهنده‌ها نمود. محدودیت دیگر این مطالعه، به قابلیت تعمیم نتایج آن مربوط است، زیرا نتایج تنها با توجه به جامعه هدف این مطالعه و در دانشگاه‌های دولتی غرب کشور قابل تفسیر هستند.

نهایتاً بر اساس بررسی‌ها و اطلاعات کسب شده توسط محقق، محدودیت‌های ذکر شده برای تحقیق، موضوعاتی به شرح زیر پیشنهاد می‌گردد:

۱- سنجش روش‌های تأمین مالی مبتنی بر تحلیل ادراکات پاسخ‌دهندگان که در این راستا کاربرد سایر روش‌ها مانند تکنیک‌های کیفی لازم است تا دیدگاه جامع‌تری نسبت به روش‌های تأمین مالی صورت پذیرد.

۲- پژوهش حاضر، دانشگاه‌های دولتی غرب کشور را مورد مطالعه قرار داده است، پیشنهاد می‌شود این موضوع در دانشگاه‌های دیگر و با ویژگی‌های متفاوت از نظر اندازه دانشگاه، نوع دانشگاه و محل دانشگاه صورت پذیرد و نتایج آن با نتایج این پژوهش مقایسه گردد.

۳- بررسی و اولویت‌بندی روش‌های تأمین مالی با استفاده از دیگر تکنیک‌های اولویت‌بندی مانند فرایند سلسله مراتبی (AHP و Topsis).

منابع

- احمدی، مهدی و نوروزی، خلیل. (۱۳۹۳). بررسی راهبردهای تأمین مالی فعالیت‌های آموزشی دانشگاه‌های منتخب. *فصلنامه علمی-ترویجی سیاست‌نامه علم و فناوری*، ۴(۴)، ۴۷-۶۴.
- اسماعیلی‌کیا، غریبه. (۱۳۹۴). تأمین مالی و راهبری در دانشگاه‌ها-روندها و به‌روش‌ها به سمت پایداری مالی

- دانشگاه‌ها. *سومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های کاربردی در مدیریت و حسابداری*، دانشگاه شهید بهشتی.
- اسماعیلی‌کیا، غریبه و ملانظری، مهناز. (الف، ۱۳۹۵). شناسایی موانع و محدودیت‌های اجرای تحولات در نظام پاسخگویی مالی و عملیاتی دانشگاه‌های دولتی ایران. *پیشرفت‌های حسابداری دانشگاه شیراز (مجله علوم اجتماعی و انسانی پیشین)*، ۸(۲)، ۲۹-۱.
- اسماعیلی‌کیا، غریبه و ملانظری، مهناز. (ب، ۱۳۹۵). شناسایی شرایط اثرگذار بر تحول در نظام پاسخگویی مالی و عملیاتی دانشگاه‌های دولتی ایران. *اولین همایش ملی فرصت‌های پژوهشی در حسابداری دولتی*، دانشگاه تهران.
- اسماعیلی‌کیا، غریبه و ملانظری، مهناز. (ج، ۱۳۹۵). بررسی ضرورت تحول در نظام پاسخگویی مالی و عملیاتی دانشگاه‌های دولتی ایران و شناسایی ابعاد آن از دیدگاه خبرگان و دانشگاهیان. *پژوهش‌های تجربی حسابداری*، ۵(۳)، ۸۰-۳۵.
- اسماعیلی‌کیا، غریبه. (۱۳۹۷). استقرار کمیته حسابرسی در بخش عمومی ایران: نگرش خبرگان، اعضای حرفه و دانشگاه. *دوفصلنامه حسابداری دولتی*، ۴(۲)، ۱۱۵-۱۳۴.
- اسماعیلی‌کیا، غریبه و علی‌بیگی، شیمیا. (۱۳۹۷). تأثیر تجربه کارکنان در بخش خصوصی بر قضاوت و تصمیم‌گیری آنان در به‌کارگیری حسابداری تعهدی و ادراک آنان از پیاده‌سازی آن در بخش عمومی. *دوفصلنامه حسابداری دولتی*، ۵(۱)، ۵۴-۳۹.
- انتظاری، یعقوب. (۱۳۹۰). ارائه الگویی برای تأمین مالی دانشگاه‌های دولتی. *فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی*، ۶۰، ۳۶-۱۷.
- باقری‌مجد، روح‌اله؛ سیدعباس‌زاده، میرمحمد؛ حسنی، محمد؛ مهرعلی‌زاده، یداله و صالحی‌عمران، ابراهیم. (۱۳۹۵). طراحی الگوی ارتباط دانشگاه و جامعه در فرایند اقتصاد مقاومتی. *طرح پژوهشی، معاونت پژوهشی شورای عالی انقلاب فرهنگی*.
- بحرالعلوم، محمدمهدی. (۱۳۹۶). ارائه مدل‌های عملیاتی تأمین مالی مبتنی بر ابزارهای نوین بدهی در آموزش عالی. *اولین همایش تحلیل مسائل و تأمین منابع مالی در آموزش عالی*، تهران.
- بهاروندی، احمد. (۱۳۹۶). ایجاد خوشه‌های تأمین مالی، الگویی مناسب در بسترسازی اقتصاد مقاومتی و حمایت از صنایع دانش‌بنیان. *دوفصلنامه مطالعات اقتصاد اسلامی*، ۹(۱۸)، ۱۷۹-۲۰۶.

- جبل عاملی، فرخنده و رسولی‌نژاد، احسان. (۱۳۸۹). به‌کارگیری مدل فرایند تحلیل شبکه‌ای در رتبه‌بندی شعب بانکی: مطالعه موردی بانک صادرات. *فصلنامه پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی*، ۱۸ (۵۵)، ۱۰۷-۱۲۴.
- خسروی، سمیه و وحدت، محمدعلی. (۱۳۹۶). دانشگاه‌های غیردولتی، کارآفرین و شیوه‌های تأمین منابع مالی. *سومین کنفرانس بین‌المللی مدیریت و مهندسی صنایع*، تهران، دانشگاه مقدس اردبیلی.
- دولتی، حسن و مطلبی، ابوطالب. (۱۳۹۶). تبیین راهبردها، الزامات و پیامدهای اقتصاد مقاومتی در نظام آموزش عالی. *پژوهش در نظام‌های آموزشی*، ۱۱ (۳۹)، ۱۵۳-۱۳۵.
- دهقان‌پور، بابک؛ شفیعی، آزاده و محمدی، مهران. (۱۳۹۴). اقتصاد مقاومتی: مطالعه مروری ابعاد و ویژگی‌ها. *ماهنامه اجتماعی، اقتصادی، علمی و فرهنگی کار و جامعه*، ۱۸، ۶۵-۵۵.
- ربیعی، مهدی؛ ایزدی، صمد؛ صالحی عمران، ابراهیم و آهن‌چیان، محمدرضا. (۱۳۹۶). بررسی الزامات تأمین و تنوع بخشی منابع مالی دانشگاه‌های دولتی. *مطالعات اندازه‌گیری و ارزشیابی آموزشی*، ۷ (۱۹)، ۱۶۲-۱۴۱.
- رسته‌مقدم، آرش و نادری، ابوالقاسم. (۱۳۹۴). الگوهای تأمین منابع مالی و استخراج آموزه‌هایی برای نظام آموزش عالی ایران. *آموزش عالی ایران*، ۷ (۲)، ۱۵۲-۱۱۳.
- زبردست، اسفندیار. (۱۳۸۹). کاربرد فرایند تحلیل شبکه‌ای (ANP) در برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای. *نشریه هنرهای زیبا-معماری و شهرسازی*، ۴۱، ۹۰-۷۹.
- زمانی‌منش، حامد، محمدی، عارف. (۱۳۹۴). جذب دانشجویان خارجی راهبری برای خودکفایی اقتصادی. *اولین کنفرانس بین‌المللی نقش مدیریت انقلاب اسلامی در هندسه قدرت نظام جهانی*، تهران.
- سلیمانی‌امیری، غلامرضا و طاهری، ماندانا. (۱۳۹۷). رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر کیفیت فعالیت حسابرسی داخلی: مدل تحلیل شبکه (ANP). *دانش حسابرسی*، ۱۸ (۷۱)، ۱۷۴-۱۴۹.
- عبده‌تبریزی، حسین. (۱۳۹۷). تأمین مالی آموزش عالی در شرایط جاری اقتصاد ایران. *همایش تحلیل مسائل و تأمین منابع مالی در آموزش عالی*، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
- عموزاده، جعفر؛ فلاح، وحید و صفاریان، سعید. (۱۳۹۷). دانشگاه و اقتصاد مقاومتی: بررسی تأثیر دانشگاه‌ها بر تحقق اقتصاد مقاومتی با میانجی‌گری زیرساخت فرهنگی. *دوفصلنامه علمی پژوهشی مدیریت در دانشگاه اسلامی*، ۷ (۱)، ۸۹-۱۰۶.
- عموزاده، جعفر؛ فلاح، وحید و صفاریان، سعید. (۱۳۹۶). ارائه مدل تأثیر آموزش دانشگاه (با تأکید بر دانشگاه علوم دریایی) بر اقتصاد مقاومتی به واسطه نقش زیرساخت‌های فرهنگی، منابع انسانی، سیاسی-اجتماعی و اقتصادی. *فصلنامه علمی پژوهشی آموزش علوم دریایی*، ۴ (۲)، ۳۲-۱۷.
- فریدوند نعمت‌آباد، الهام. (۱۳۹۵). رویکرد اقتصاد مقاومتی در تأمین مالی و سرمایه‌گذاری در پروژه‌های شهری. *مجله اقتصادی*، ۵ و ۶، ۸۶-۷۱.
- قارون، معصومه. (۱۳۷۵). بررسی راه‌های تأمین منابع مالی دانشگاه‌ها. *پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی*، ۴ (۱۳-۱۴)، ۹۷-۱۴۲.
- مبینی، محمد و معمارزاده طهران. (۱۳۹۵). آینده‌پژوهی سازمان‌های دولتی ایران متناسب با الزامات اقتصاد مقاومتی. *فصلنامه سیاست‌های راهبردی و کلان، ویژه‌نامه اقتصاد مقاومتی*، ۴، ۳۲-۱.
- مهدی، محمد؛ مهدی، عباس و مرادی، غلامعلی. (۱۳۹۳). بررسی نقش بازار سرمایه در توسعه اقتصاد مقاومتی. *اولین کنفرانس بین‌المللی اقتصاد، مدیریت، حسابداری و علوم اجتماعی*، رشت.
- میلانی، جمیل. (۱۳۹۴). اقتصاد مقاومتی و خودباوری ملی، فرصت‌ها و چالش‌های تحقق آن. *مجله اقتصادی*، ۷ و ۸، ۲۲-۵.
- نادری، ابوالقاسم؛ خرازی، کمال؛ انتظار، یعقوب و محجوب عشرت‌آبادی، حسن. (۱۳۹۲). سازوکارهای تأمین و تخصیص منابع در آموزش عالی. *فصلنامه مطالعات منابع انسانی*، ۳ (۱۰)، ۱۲۰-۱.
- نادری، ابوالقاسم. (۱۳۸۰). توان مالی دولت و سایر راه‌های تأمین مالی آموزش عالی. *طرح پژوهشی مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی*.
- نوروزی، خلیل؛ آزادی احمدآبادی، جواد؛ جواد، مجتبی؛ اکبرزاده، معین و اکبرزاده، امین. (۱۳۹۳). تأمین مالی خیرانه دانشگاه‌ها، شناسایی الزامات و کژکارکردها (مطالعه موردی دانشگاه امام صادق (ع)). *تحقیقات مالی اسلامی*، ۴ (۱)، ۱۹۶-۱۷۶.
- نظریور، محمدتقی. (۱۳۹۷). تنوع‌بخشی به منابع آموزش عالی و طراحی مدل جامع درآمدزایی. *دومین همایش تحلیل مسائل و تأمین منابع مالی در آموزش عالی*، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.

- یارمحمدی، رضا؛ آذر، عادل و مصباحی مقدم، غلامرضا. (۱۳۹۶). شناسایی و اولویت‌بندی معیارهای تأمین مالی مطلوب در بازار سرمایه اسلامی از منظر اقتصاد مقاومتی. *دوفصلنامه مطالعات اقتصاد اسلامی*، ۹(۲)، ۸۷-۱۱۶.
- Abdoh Tabrizi, H. (2018). Financing higher education in the current situation of the Iranian economy. *Conference on Problem Analysis and Funding in Higher Education*, Shahid beheshti university, Tehran (In Persian).
- Ahmad, A.R., Farley, A. & Naidoo, M. (2012). Impact of the government funding reforms on the teaching and learning of Malaysian public universities. *Higher Education Studies*, (2)2, 114-124.
- Ahmad Abd Rahman, F.A. (2014). Funding Reforms in Malaysian Public Universities from the Perspective of Strategic Planning. International Conference on Innovation, Management and Technology Research, *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 129, 105-110.
- Ahmadi, M. & Norozi, Kh. (2015). Investigating Strategies of Financing Educational Activities for Selected Universities. *Science and Technology Policy Letters*, (3)4, 47-64 (in Persian).
- Amozadeh, J., Fallah, V. & Saffarian, S. (2017). Presenting Impact Model of University on Resistance Economics Due to the Role of Cultural Infrastructure, Human Resources. *Political-Social and Economic*, (2)4, 17-32 (In Persian).
- Amozadeh, J., Falah, V. & Safarian, S. (2018). University and Resistance Economy: The Role of Universities in the Realization of Resistance Economy Through Cultural Infrastructures. *Iranian Journal of Management in the Islamic university*, (1)7, 89-106 (In Persian).
- Andere, E. (2004). The international higher education market: Mexico case. *Journal of Student in International Education*, (1)8, 56-85.
- Arthur, J.S. & Hauptman, M. (2006). Innovations in tertiary education financing, A comparative evaluation of allocation mechanisms. *The world Bank*, Washington, D.C.-U.S.A., 1-92.
- Bagheri Majd, R., Abbasszadeh, S.M., Hasani, M., Mehralizadeh, Y. Salehiomran, E. (2017). Designing a model for the relationship between university and society in the process of resistance economics. *Research project, research deputy of the Supreme Council of the Cultural Revolution* (In Persian).
- Bahrololoum, M.M. (2017). Presenting operational models of financing based on new debt instruments in higher education. *The first conference on problem analysis and financing in higher education*, Tehran (In Persian).
- Baharvandi, A. (2017). Creating Clusters of Financing, Appropriate Pattern of Resistance in Economic Infrastructure and Support for Knowledge-Based Industries. (2)9, 179-206 (In Persian).
- Dolati, H. & Motallebi, A. (2017). Explain the strategies and requirements of the resistance economy associated with the higher education system. *Journal of Research in Educational Systems*, (39)11, 135-153 (In Persian).
- Dehghanpur, B., Shafiei, A. & Mohammadi, M. (2015). Resistance Economic: Review study of dimensions and features. *Work and Society*, 18, 55-64 (In Persian).
- Entezari, Y. (2011). Presenting a model for public universities funding in Iran. *IRPHE*, (2)17, 17-36.
- Esmaelikia, Gh. (2015). Financing and Leadership in Universities Trends and good Methods Towards University Financial Sustainability. *3rd International conference on applied research in management and accounting*, shahid beheshti university (In Persian).
- Esmaelikia, Gh. & Mollanazari, M. (2016). Identify the conditions affecting the change in the financial and operational accountability system of public universities. *First National Conference on Research Opportunities in Public Accounting*, Tehran university (In Persian).
- Esmaelikia, Gh. & Mollanazari, M.

- (2016). Necessity of changes in the Financial and Operational Accountability System of Public Universities and Identification of its Dimensions from the Experts and Academics View. *Journal of Empirical Researches in Accounting*, (19)6, 53-80 (In Persian).
- Esmaelikia, Gh. & Mollanazari, M. (2017). Identifying barriers and constraints to implement reforms in the financial and operational accountability systems of public universities. *Journal of Accounting Advances*, (2)8, 1-29 (In Persian).
 - Esmaeli Kia, Gh. (2018). Establishment of the Audit Committee in the Public Sector in Iran: Attitudes of Experts, Professionals and Academics. *Governmental Accounting*, (2)4, 115-134 (In Persian).
 - Esmaeli Kia, Gh. & Alibagi, Sh. (2018). Impact of Employees Experience in Private Sector on Their Judgment and Decision Making in Using of Accrual Accounting and Their Perceptions from Its implementation in the public sector. *Governmental Accounting*, (1)5, 39-54.
 - Ferydon Nematabad, E. (2016). The approach of a resilient economy in financing and investing in projects. *Economic Journal*, 5&6, 71-86 (In Persian).
 - Fadaee Khorasgani, M. (2008). Higher education development and economic growth in Iran. *Education, Business and Society: Contemporary Middle Eastern Issues*, 1, 62-174.
 - Gebreyes, F.M. (2012). Revenue generation strategies in SubSaharan African University". Available at: http://doc.utwente.nl/83678/1/A_Paper_Presented_at_ASTU's_International_conferene_.pdf.
 - Gharun, M. (1996). Investigating the ways of universities financing. *Journal of Research and Planning in Higher Education*, (13-14)4, 97-142 (in Persian).
 - Jabalameli, F. & Rusulinezhad, E. (2010). Using Analytic Network Process Model In Bank Branches Ranking: Case Study of Saderat Bank of Iran. *Economic research and policies*, (55)18, 107-124 (In Persian).
 - Joynes, C. (2019). An overview of innovative financing mechanisms for education in development contexts. *K4D Helpdesk Report*, Brighton, UK: Institute of Development Studies, 1-32.
 - Khosravi, S. & Vahdat, M. (2017). Non governmental universities, entrepreneurs and funding methods. *Third International Conference on Industrial Management and Engineering*, Tehran, Mohaghegh ardabili university (In Persian).
 - Marginson, S. (2017). Global trends in higher education financing: The United Kingdom. *International Journal of Educational Development*, <http://dx.doi.org/10.1016/j.ijedudev>. 2017. 03.008.
 - Mgaiwa, S.J. (2018). The Paradox of Financing Public Higher Education in Tanzania and the Fate of Quality Education: The Experience of Selected Universitie. *Journals.sagepub.com/home/sgo*, <https://doi.org/10.1177/215824401877172>, 1-16.
 - Montazer, M.H. (2016). Resistance Economy and Ways to Achieve this Goal. *International Journal of Humanities and Cultural Studies*, (n.6), 70-81.
 - Mehdi, M., Mehdi, A. & Moradi, Gh. (2014). Investigating the role of capital markets in the development of a resilient economy. *First International Conference on Economics, Management, Accounting and Social Sciences*, Rasht (In Persian).
 - Mobini, M. & Memarzade, Q. (2016). The Futures Study of public organization accordance with the requirements of resilience economy. *Journal of The Macro and Strategic Policies*, 4, 1-32 (In Persian).
 - Naderi, A., Kharazi, K., Entezari, Y. & Mhjoob eshratabadi, H. (2013). Mechanisms for providing and allocating resources in higher education. *Journal of human resource studies*, (10)3, 91-120 (In Persian).
 - Naderi, A. (2001). Government funding and other ways of financing higher education. *Research plan of Higher*

- Education Research and Planning Institute* (In Persian).
- Nazarpur, M. (2018). Diversify higher education resources and design a comprehensive revenue model. *The second conference on problem analysis and funding in higher education*, Shahid beheshti university, Tehran (In Persian).
 - Noruzi, Kh., Azadi Ahmad Abadi, J., Javadi, M., Akbarzadeh, M. & Akbarzadeh, A. (2014). Universities Benevolent Financing: Identifying Requirements and Deviations (Case Study: Imam Sadiq (a.s.) University). *Islamic Finance Research Bi-quarterly Journal*, (1)4, 167-196 (In Persian).
 - Panigrahi, J. (2018). Innovative Financing of Higher Education: Changing Options and Implications. *Higher Education for the Future*, (1)5 61-74.
 - Panigrahi, J. (2019). Financing of Higher Education Institutions: Evidence from select case studies of universities in India. *Aarthika charche*, (1)3, 37-45.
 - Rabiei, M., Izadi, S., Salehi Omran, E. & Ahanchian, M.R. (2017). Investigating the Requirements for Financing and Diversifying the Financial Resources in Public Universities. *Educational Measurement and Evaluation studies*, (19)7, 141-162 (In Persian).
 - Raste Moghadam, A. & Naderi, A. (2015). Patterns of financing and extracting lessons for the Iranian higher education system. *Iranian higher education*, (2)7, 113-152. (In Persian).
 - Rebekova, M. & Rohačikova, O. (2013). Financing of universities and innovations in higher education funding in the Slovak republic. *Acta regionalia et environmentalism*, DOI: 10.2478/aree-2013-0005, 26-30.
 - Yar Mohammadi, R., Azar, A., Moghaddam, Gh. & Mesbahi, R. (2017). Identifying and Prioritizing Desirable Financial Criteria In the Islamic Capital Market Based on Resistance Economy's Perspective. *Islamic Economics Studies Bi-quarterly Journal*, (2)9, 78-116 (In Persian).
 - Soleimani Amiri, Gh. & Taheri, M. (2018). Ranking Factors Affecting the Quality of Internal Audit Activities: Network Analysis Model (ANP). *Audit Science*, (71)18, 149-174 (In Persian).
 - Zamani Manesh, H. & Mohammadi, A. (2015). Attracting foreign students Leading to economic self-sufficiency. *The first international conference on the role of the management of the Islamic Revolution in the geometry of the power of the world system*, Tehran (In Persian).
 - Zebardast, E. (2010). The Application of Analytic Network Process (ANP) in Urban and Regional Planning. Honarhayeziba. *Memari va Shahrsazi*, 41, 79-90 (In Persian).